

జీవిత చరిత్ర

దివ్య పురుషులు

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శ్రీకృష్ణ

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాఠీ

గురు గోరక్ష ముద్గ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠప్రభాకర స్వామి

యోగి పరమహంస

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు త్రిలింగ స్వామి

గురు లాహరీ మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు చక్రవర్తి ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రకేశవర పరమారాధ్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్పుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010004932

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

దివ్యపురుషులు

(4, 5 ఘరముల విద్యార్థులకు)

కర్త:

అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామి, బి. ఏ., బి. ఇ.డి.

హైందవోన్నత పాఠశాల, బండరు

పబ్లిషరు:

వేంకట్రామ అండ్ కో.,

బెజవాడ - మద్రాసు

1946

దివ్య పురుషులు

1. రాజా రామమోహనరాయలు

పంగ దేశమునందు హుగ్లీ మండలములో రాధానగర మను నొక చిన్న గ్రామముండెను. దానిలో రమాకాంత రాయలు, తారినీదేవి యను బ్రాహ్మణ దంపతులకు 1772 సం॥ మే 22 వ తేదీన రామమోహనుడు జనించెను. రమా కాంతుడు మొట్ట మొదటఁ గొంతకాలము మూర్ఖుడై బాబాదు నవాబు నొద్దను, దరువాత, గొంతకాలము బర్దవాను మహా రాజు దగ్గఱను బనిచేసి విశేషధనమార్జించి క్రమముగా నొక జమీందార్ రయ్యెను. రమాకాంతుని కుమారులలో రామ మోహనుడు రెండవవాడు. నుంచి చూపరి. చిన్ననాటి నుండియు మంచిధీపతియై, సత్త్వోత్సాహములు చూపుచు మాతృ భాషయగు పంగభాషలోఁ జక్కని పండిత్యమును సంపాదించెను. ఆ కాలమునఁ బౌరణిక భాష రాజకీయభాషగా నుండెను. అతడు దానినిగూడ నేర్చుకొని పాట్నాకుఁబోయి యరబ్బీ భాషనుగూడ నభ్యసించి స్వయముగా 'కొరాను' జదివి యర్థముచేసి కొనఁగల్గెను. పండ్రెండవ యేటఁ గాళీ నగరమున కేగి సంస్కృతముఁజదున మొదలుపెట్టెను. దాని తోఁబాటు వేదశాస్త్రములను నేర్చుకొనఁగడంగెను. అతడు కాళీలో నుండగా హిందువు లందఱు ననేక దేవతా విగ్రహ ములను బూజించుట చూచెను. దేవుఁడొకడేయని వేదములఁ ఘోషించుచుండ నీ దేవత లందఱెవరు? వీ రందఱి క్షేత్ర యారాధించుచుండిరి? నిరాకారుడగు దేవుని పేర నీవిగ్రహ

రాధనమేమి? అను ప్రశ్న పరంపర రామమోహనుని స్మృత
యమునందః బయలుదేరెను, ఉపనిషత్తులలోను, మహమ్మదీ
దీయుల ప్రమాణ గ్రంథముగు కొరానులోను బేర్కొనఁ
బడిన యేకేశ్వరీపాసన యతని హృదయమున బాగుగా
నాటుకొనెను. సుతీయు నొక్క విగ్రహారాధన విషయము
ననే కాక నాడు హిందూమతమునందు ప్రబలముగా నున్న
వర్ణవిభాగము, సహగమనము, మున్నగునవి యతనికిఁ గంట
కింపుగా నుండెను. పదునాఱవయేటనే రామమోహనుడు
వంగభాషలో విగ్రహారాధన కూడదనుచు నొక గ్రంథము
వ్రాసెను. వంగభాషలో నిదియే మొదటి వచన గ్రంథము.
హిందువుల మతసిద్ధాంతములకును వారుచేయు విగ్రహారాధ
నాది కృత్యములకును నేమియు సంబంధము గన్పట్టుటలేదని
యాతఁడా గ్రంథమునం దుద్ఘాటించి ప్రజలను సన్మార్గము
నకు మరలించఁజూచెను.

విద్యపూర్తియైనంతనే రామమోహనుడు కాశికాపురి
నుండి తిరిగి స్వగ్రామమునకువచ్చెను. అతఁడు జెనుకటిరామ
మోహనుడు కాడు. అతని యభిప్రాయము లన్నియుఁ
బూర్తిగా మారిపోయెను. అతని తండ్రి యభిప్రాయముల
కిప్పుడాతని యభిప్రాయములు కేవలము వ్యతిరేకము. ససా
తనాచారపరుఁడును సంకల్ప విగ్రహారాధన పరుఁడును నగు
రమాకాంతునకు గుమారుని సిద్ధాంతములు నచ్చలేదు. పై
పెచ్చితనికిఁ గుమారునిపై గల్గిన కోపమునకు మేరలేదు. రామ
మోహను నింటినుండి వెడలసడచుటయే తత్పర్యవసానము.
అప్పటికతనికిఁ బదునాఱేండ్లకన్న నెక్కువలేవు ఐనను ధైర్య
సాహసములకుఁ గార్యదీక్షకుఁ గొఱతలేదు. అట్లు గృహ

నిష్కాసితుడైన రామమోహనుఁ డనాదృతుడై కొంతకాల మటునిటు తిరుగుగాడి పలుకప్టములనుభవించెను. పై సయైనను జేతలేదు. ఎన్ని యిక్కట్టులనుభవించవలసి వచ్చినను దిరిగి యింటికిఁ బోవలెననితలపెట్టలేదు. నిజసిద్ధాంతముల మార్పు కొంటినని తండ్రికి నివేదించి తుమాభితు యరింపఁడలంపలేదు. తనచూర్గమే ఋజుమార్గమని యాతని దృఢవిశ్వాసము.

ఒకనాఁడు కొంతమంది సాధువులు హిమాలయ యాత్రకుఁబోవువారు రామమోహనునకుఁగనిపించిరి, అతఁడు మిక్కిలి సంతసించి వారితోఁజేరి కొంతనఱకు బోయెను. కొంతదూరము పోవునది కక్కడికి టిబెట్టు దగ్గఱలో నున్న దని విని వారిని విడిచిపెట్టి యుగతికి బూడఁబోయెను. టిబెట్టు దేశపుఁ బ్రజల యూహార వ్యవహారముల కచ్చెగురుంచెను. అక్కడఁ గూడనతనికి విగ్రహారాధన కలుగజెను. అదితొడవని యతఁడు హృదయంగమముగా వారికి బోధించెను. కొంత మంది కది యుక్తముగాఁ దోచినను కొంతమందికిఁ గోపము వచ్చెను. కొంత జాతనిని జంపుటకుఁగూడఁ బ్రయత్నించిరి. దైవవశమునఁ గొండలు టిబెట్టు దేశపు స్త్రీలతనిని రక్షించిరి. అతఁడు టిబెట్టులో నున్నప్పుడు పాశీభాషలోనున్న బౌద్ధమత గ్రంథముల నన్నిటిని జదివెను. అక్కడనుండి హిమాలయ ప్రాంతములకుఁబోయి జూదాపు మూఁడుసంవత్సరము లచ్చట దిరుగాడి తపనంతరము నంగి దేశమునందలి స్వగ్రామమునకు దిరిగవచ్చెను. మొట్టమొదటఁ కలిదండ్రులతోఁ గలహించి వారిచే నింటినుండి వెడలఁ గొట్టు బడినను వారినిఁజూచిచాల గాలమగుటచే నొకసారి వారిని చూడవలెనను కోరిక యాతనికి మిక్కిటముగానుండెను. తండ్రియొగ్రహముకూడఁ గొంత

యువశబ్దమిచ్చెను. అందుచే నతఁడు కుమారుని గౌరవించుకొని యాశీర్వాదించెను. రామమోహనునకప్పటికిరువది ఏండ్లుండును. అప్పటినుండి నాలుగేండ్లంతకడ నేయుండెను. అప్పుడెల్లము ప్రాంతి, గ్రీకు, లాటీను, హీబ్రూ భాషలలో మంచిపాండిత్యము సంపాదించెను. హిందూమతమును గుఱించి యింకను తెలిసికొని పఠెనని మరియొకసారి కాశీనగరమునకుఁ బోవసంకల్పించెను. తన యభిప్రాయములు దీని తల్లిదండ్రులకుఁ బూర్తిగా నచ్చు లేదనియు, నచ్చునట్లు చెప్పగలిగినదికి దానునచ్చుట కింకిను గృహి. యువనరమునియు నతఁడు గ్రహించెను. చెండువతూరి కాశీ నెట్లనుపు డక్కడఁ బండ్రెండు వత్సరములుండెను. అమూల్యగ్రామముగా హిందూమత గ్రంథములన్నిటిని జదివెను.

1803 సం॥లో రామమోహనుని తండ్రి చనిపోయెను. ఆ స్తిపాస్తులంతగా లేవు. ఉన్నకొంచెము నన్నగారగు జగన్నాథ మోహనుని హస్తగతమయ్యెను. రామమోహనుని కేసుయు విచారము కల్గినదికాదు. స్వయముగా ధనమార్జించు కొనఁగలనను ధైర్యమతనికిఁ బూర్తిగాఁగలదు. అందుచే బ్రయత్నముచేసి రంగ పురమునందుఁ గలెక్వరుగాఁ బనిచేయుచున్న డిగ్రీదొర గారి దగ్గఱ నొకగుమాస్తా యుద్యోగము సంపాదించెను. దానిలోఁ బ్రవేశించుదినమున నతఁడా దొరగారితో 'అయ్యా, మీరు నాకొక్కటి యనుగ్రహింపవలయును. అట్లొనర్తుమని వాగ్దానముఁజేసినచో నే నీయుద్యోగముఁ జేయుదును. లేకున్న జేయజాలను' అని పల్కెను. డిగ్రీదొర తప్పక యట్లయొనర్తు నని హామీయిచ్చెను. అంత రామమోహను డతనిని హామీ మరియేమియుఁగాదు వినఁడు. నేను మంచిగౌరవమర్యాదలు గల కుటుంబమునందు జన్మించితిని. భారతీయుడను. నా కాత్మ

గౌరవము మెండు. అదిలేని తక్కిన యుద్యోగులను జూచి నట్లు నన్నుజూచిన నేనొప్పుకొనను. నన్నుఁ బ్రత్యేకగౌరవ ముతోఁజూచిన నే నీయుద్యోగమునందుఁ బ్రవేశించి చేయు దును ” అని చెప్పెను. డిగ్రీదొరగా తలని ధైర్యమునకును, నాత్మగౌరవ విశ్వాసములకు మెచ్చుకొని యట్లేగౌరవముగాఁ జూడఁ గలవాఁడనని యతనికి లిఖిత పూర్వకమైన వాగ్దాన మొసంగెను. మొట్టమొదట స్వల్పవేతనముపై రామమోహ నుఁడు చేరినను దనబుద్ధిచాకచక్యముచేఁ గ్రమక్రమముగాఁ బై యధికారుల యాదరాభిమానములకుఁ బాత్రుఁడై యనతి కాలముననే జిల్లా సిరస్తాదారు పదవి స్వీకరించెను.

1811 సం॥లో రామమోహనుని యన్నయగు జగన్నాథ హనుఁడు చనిపోయెను. ఆదినములలో సహాగమన దురాచారము మిక్కుటముగా నుండెను. దానినే ‘సతి’ యనికూడ వ్యవహరింతురు. జగన్నాథహనుని భార్యను బలవంతముగా సహాగమనముఁ జేయించిరి. హృదయ విదారకమైన యాదృశ్యము నతఁడు గన్నులార చూచుట తటస్థించెను. తదాది యతని హృదయమునందు మతసంబంధమైన యనేక ప్రశ్న పరంపరలు బయలుదేరెను. ప్రపంచ మతముల కన్నిటిని శిరోమాణికవ్యమనఁదగు హిందూమతము నందిట్టిలోపములుండుట యతనికెంతయు బాధకలిగించెను. 1813 సం॥లోఁ దాను జేయుచున్న ప్రభుత్వోద్యోగమునకు స్వస్తిచెప్పి సంఘమును మతమును నుద్ధరించుటకుబానుకొనెను. ముఖ్యముగా సహాగమన దురాచారమును రూపుమాపినఁ గాని తాను నిద్రింప గూడదని ప్రతినపట్టి యద్దానికై జీవితమునుభారవోయ సంకల్పించుకొనెను. 1814 సం॥లోఁ గలకత్తానగరమునందుఁబ్రవేశ

శించెను. అనేక గ్రంథములను వ్రాసెను. 1814 సం॥లో వేదాంత శాస్త్రము నొకదానిని వంగభాషలోనికి బరివర్తన జేసెను. 1816 - 17 లో నుపనిషత్తుల నాంగ్ల వంగ భాషల లోనికి దర్జుమాచేసెను. సహగమనమును గుఱించి తామ మోహను డెంతపాటు పడినను దానినిభూర్తిగా నతఁడరికట్ట లేకపోయెను. 1815 - 28 సం॥ల మధ్యకాలమున నొక్క కల కత్తానగరములోనే యైదు వేలమంది సహగమన మొనర్చిరి. గ్రంథముల వ్రాసియు, నుపన్యాసము లిచ్చియు, బ్రయోజనము లేదనిగ్రహించి రామమోహనుడు 'సహగమన నిషేధ శాసనము' అనునొక శాసనమును బ్రభుత్వముచే జేయిన వలెనని నిశ్చయించు కొనెను. ప్రభుత్వముతో నావిషయమై యుత్తర ప్రత్యుత్తరము జరిపి యొత్తిడి గల్గించెను. అతని వాదమునందు ధర్మము, న్యాయము, భూతదయ యుండుటచే నప్పుడు గవర్నరు జనరలుగానున్న విలియంబెంటెంకు ప్రభువు 1829 సం॥ డిశంబరు 4 వ తేదీన వితంతువుల గాల్చు కూడ దని శాశించెను. ఆ శాసనము దేశమునందలి సనాతనాచార పరాయణులకుఁ గష్టముగా నుండెను. వారు బెంటెంగునకుఁ దమయనమ్మతినిఁ దెలియజేసిరి. కాని లాభములేకపోయెను. ఇంగ్లండులోని పార్లమెంటునకుఁ గూడ నప్పీలుచేసిరి. రామ మోహనుఁడవసరమైనచో నావిషయమై ఇంగ్లండునకుఁ గూడ బోయి యాశాసనముయొక్క యావశ్యకత సచ్చటి వారికి నిరూపించుటకు సిద్ధపడెను. 1832 సం॥ జూలై 11 వ తేదీన బ్రిటిషు పార్లమెంటుకూడ నా సహగమన నిషేధ శాసనము నామోదించెను. రామమోహనుని కృషి ఫలించెను.

అన్నపోయినతరువాత రామమోహనుడే ఇంటికి బెద్దమయ్యెను, గృహనిర్వహణభార మతనిపై బడెను, జగన్మోహనుని యాస్తి రామమోహనునకు సంక్రమించుట తల్లికిప్రములేక పోయెను. అందుచే నామె కొడుకుపై నొక యభియోగముఁ దెచ్చెను. న్యాయసాసమునఁ గొంతకాలమా వ్యవహారము నడచెను. చివరకుఁ దల్లియే యోడిపోయెను. ఇంతచేసినను రామమోహనునకుఁ దల్లిపై గోపమురాలేదు. ఆమె యజ్ఞానమున కెంతయుఁ జింతించెను. ఆమెచేయు విగ్రహారాధనమునకును, మూఢవిశ్వాసములకును, మార్కట్యమునకును లోలోనఁ గుందుచుండెడివాఁడు. విగ్రహారాధన మానుమని యాతడెన్నియో సాగుటదల్లికి బోధించెను. అదియామెచెవులకెక్కలేదు. అసలామె రామమోహనుని ద్వేషించుట కదియే కారణము. కొంతధనము సంపాదించి యతఁడు స్వగ్రామము నందొక గృహమునిర్మింపవలెననియనుకొనెను. కాని తల్లిపడనిచ్చినది కాదు. అందుచే నతఁడు రఘునాథపురమును మిత్రయొక గ్రామము నందొక యిల్లు కట్టుకొనియుచ్చటఁ గాలక్షేపముఁ జేయ మొదలిడెను.

ఆ కాలమునందలి యాచారముననుసరించి రామమోహనునకు 9 ఏ యేట దిల్లిగిరిమూల పిఠాపూజునొచ్చెరి. కాని మొదటిభార్య కొలదిదినములకే గతిం చెను. తరువాతఁగొన్ని మాసములకే తల్లి గండు లతని కమవురి కన్యకును దెచ్చి వివాహము జేసిరి. బహు భార్యత్వ మాకాలమునఁ బరిపాటియే. రామమోహను జాయువులు భార్యలతోను రఘునాథపురమునందుఁ గాపురముచేయుచుండెను. అతని మతాధిప్రాయములూ యూరివారిలోఁ జాలమందిక్కి నచ్చినవికావు.

అందుచే వారతనిననేకకష్టములపాలుచేసిరి. రాత్రివేళ నమే
ధ్యము, రాళ్లు, బొమికెలు యింటిపై విసరివేసెడివారు. ఎన్ని
చేసినను రామమోహనుడు ధైర్యమును వీడలేదు. శాంత
భావములతో నన్నిటిని సహించెను.

రామమోహనునకు బాశ్చాత్యవిద్యపై నెక్కువయభి
మానము. ఆకాలమునఁ ప్రభుత్వము మన దేశము నందున్న
సంస్కృతము, అరబ్బి, పారశీకము మొదలగు దేశభాషలనే
ప్రోత్సహించు చుండెడిది. కాని రామమోహనునిపంటిమహా
నీయుల యభిప్రాయముల కనురూపముగాఁ ప్రభుత్వముఁ
పాశ్చాత్యవిద్యావిధానమును దేశమునందుఁ బ్రవేశపెట్టెను.
1817 సం॥లో రామమోహనుడే యుప్పుడు గవర్నరుజనరలు
గానున్న ఆంహరెన్టు ప్రభువు సహాయమున నిరువురు దొర
లతోఁగలసి యాంగ్లవిద్యావ్యాప్తికి దేశమునందనేక కళా
శాలలు స్థాపించెను. 1815 సం॥లో నాత్మీయసభ Society of
friends అనునొక సంఘమును నెలకొల్పెను. 1817 సం॥లో
మత విషయములను జర్చించుటకును వేదాధ్యయనమునకును
గలకత్తా నగరమునందు వేదమందిరమును నొక పాఠశాలను
స్థాపించెను. అన్ని మతముల వారికిని దానిలోఁబ్రవేశముగలదు.
మత సాంఘికవిషయము లన్నియు నచ్చట ముచ్చటింతురు.
కొందఱు క్రైస్తవ సోదరులురామమోహనునిజూచి 'మీరు
మాచర్చికిరండు. అక్కడ అందఱముగలసిప్రార్థనచేసి కొందఱు'
అని కోరిరి. రామమోహనుడువల్లెయనియట్లానరెను. కొన్ని
విషయములట్లు నడచెను. కాని తన వేదమందిరమునకు వచ్చినంత
మంది యాచర్చికి వచ్చుటలేదు. అతని స్నేహితులగు తారా
చందు చక్రవర్తి, చంద్రశేఖర్ అనువారు 'మనకుఁ బ్రత్యేక

ప్రార్థనామందిర ముండవలెను. మనము వారిచర్చికిజోనేల? అని పల్కిరి. రామమోహనుడు వారు వచించినది సత్యమే యనిగ్రహించి కలకత్తాలో నొక యిల్లదొడ్డుదీసికొని దానిలో 1828 సం॥ ఆగష్టు 20 తేదీన 'బ్రహ్మసమాజము' అను పేర నొకసమాజమునుస్థాపించెను. దానిలో సన్నిహితములువారును సభ్యులుగాఁగలరు. ఆ సమాజమువారు 'సంబంధీ కోముది' యను నొక పత్రికనుగూడ నడుపసాగిరి. ఇంకొక బ్రహ్మ సమాజ మతసిద్ధాంతములు విపులముగాఁబ్రకటింప బడచుండెడివి. మానవులందఱు సమానులనియు భగవంతుఁ డందఱకుఁ నండ్రయనియు, నన్నిమతములకును లక్ష్య మొక్కఁడేయనియు రామమోహనుఁ డుద్ఘోషించెను. అతఁడు పెక్కుతావులయందుపన్యాస వేదికలపై సర్వమత సమన్వయము సరసముగాఁ చేసిచూపెడివాఁడు. ఏసుక్రీస్తు మతగురువుగాని, దేవునికుమారుఁడుగాఁడని యతఁడు 1820 సం॥లో వంగసంస్కృతభాష లలో వ్రాసిన గ్రంథముల వలనఁ గై స్తవులలో సతనికిఁ గొందఱు విరోధు లేర్పడిరి. వారు బ్రహ్మసమాజ మతమును రూపుమాపుటకై ప్రయత్నించిరి. వారు 'చంద్రిక' యనునొక పత్రికను గొంతకాలమునడిపిరి రామమోహనునిసిద్ధాంతము లను దీవ్రముగా ఖండించిరి. అయినను సతఁడౌవంతయు లక్ష్యముఁజేయలేదు. దృఢవిశ్వాసముతో నాత్మసంతమగు బ్రహ్మమతమును బ్రచారముచేయుచునే యుండెను.

ఇట్లుండ 1830 సం॥లో ఢిల్లీలోఁ బాలకుడుగా నున్న మొగలు చక్రవర్తికి దూర్పిండియా వర్తక సంఘము వారికిని నొక తగాదావచ్చెను. అప్పుడు మొగలు చక్రవర్తియగు రెండవ యగ్బరునకు గంపెనీవారు చక్రవర్తి బిరుదుమును

దీసిపైచిరి. అది యతఁడనమానముగా భావించి యెట్టులేని నాబిరుదమును నిలువఁజెట్టు కొనవలెనని సంకల్పించుకొనెను. అందుచేత మొగలుచక్రవర్తియేరామమోహనునకు రాజా యను బిరుదము నొసంగి గౌరవించి కావలసినంత ధన మొసంగి తనతరపున పార్లమెంటువారితో మాటాడిరమ్మని యింగ్లండునకంపెను. సహగమనమునుగుఱించి పార్లమెంటువారి నిజమైన యభిప్రాయ మెట్లున్నదో తెలిసికొనుటకును, 1831 సం॥లో పార్లమెంటు వారీయనున్న ఛార్టరు హిందూ దేశమున కుపయోగపడునట్లు చూచుటకునుగూడ సనకాశిములభించెనుగదా యని రామమోహనుఁడువ్విధి లూరెను.

ఆ దినములలో నముద్రయోనముఁ జేయుట నిష్పన్నగా భావించబడుచుండెను. అట్లు నర్చితవానికి సంఘబహిష్కారమే శిక్ష. రామమోహనుఁడు దాను బ్రాహ్మణుఁడయ్య నంధ విశ్వాసములకు లొంగనివాఁడగుటచేనించుకయు సంశయింపక యొకయోడలో నింగ్లండునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను. త్రోవలో నతనికొక ఫ్రెంచివారి యోడ కనబడెను. రెండును దగ్గఱగుటచే నతఁడు దనయోడలోనుండి దానిలోనికి 'జూడ' బోయెను. నురదృష్టవశమున నట్లానర్చుటలోఁ గాలువిరుగఁ బడెను. తిరిగి యతఁడు ననయోడ లోనికివచ్చి కూర్చుండెను. అప్పుడు తగిలిన దెబ్బలవలననే యతఁడు చాలకాలము కుంటుచు నడచెడివాఁడు. అతఁడు 1831 సం॥ ఏప్రియలో 8 వ తేదీన లివర్ పూలుచేరెను. అక్కడనుండి లండను నగరము నకుఁబోయెను. అక్కడఁ దూర్పిండియా సర్తక సంఘమువారి తని కఖండస్వాగత మొసంగి గొప్ప విందుగావించిరి.

రామమోహనుడు వచ్చినవనులన్నియుఁ బూర్తిచేసి కోనుచు లండనునగరమునఁ గొన్నిదినము లుండెను. సార్వభౌమునిదర్శించెను. అక్కడనతనికిఁ బలువురు మిత్రులేర్పడిరి వారితో నాంగ్లభాషలో నతఁడు చక్కగా మాటాడ దొడగెను. ఆభాషలో నతఁడు గొన్ని కొన్ని గ్రంథములను గూడఁ గలించెను. ఇతఁ స్వదేశమునకు నుదలి రావలయునని యనుకొనుచుండగా నతని యారోగ్యము వెడిపోయెను. బ్రిష్టన్ నగరమునకువెళ్లి విశ్రాంతి తీసికొనుడని వైద్యులతనిసహజము చెప్పిరి. కార్యైంటగను నొకమహానీయుఁడతని నచ్చటకుఁగొని పోయెను. 1833 సం॥ సెప్టెంబరు 10వ తేదీన రామమోహను నకు జ్వరము తగిలెను. ఎందఱో గొప్పగొప్ప వైద్యులువచ్చి పరిశీలించిరి. ఎన్నియో యాషధములిచ్చిరి. ప్రయోజనము లేకపోయెను. ఆనగరముననే 1833 సెప్టెంబరు 27 న తేదీన రామమోహనుడు భౌతిక దేహమును వీడి కీర్తిశరీరమును దాల్చెను. అతని స్నేహితుఁడు ద్వారకానాథ తాకూతరనికై యొక సమాధిని గట్టించెను.

ఆగర్భ శ్రీమంతుడై జనించియు, నాత్మమత ప్యాపన మునకై సర్వసంగ పరిత్యాగ మొనర్చి, విగ్రహారాధనము, సహగమనము, బహుభార్యాత్వము మున్నగు సంఘగత దోషముల గూఢ్రమాపి, దేవుఁడొక్కడేయనియు నన్నిమత ములకును లక్ష్యమొక్కడేయనియు నిరూపించి యాంగ్ల విద్యాభివృద్ధికై యనేకకళాశాలలు స్థాపించి, యాంగ్ల, పంగ, సంస్కృత పాఠశాలీ కాద్య నేక భాషలలో ననేకమైనయద్భుత

ముల రచించి విశ్వకల్యాణమునకై రామమోహనుడు నిజ జీవితమును ధారవోసెను. హిందూమత సంస్కర్తలలో నతడే ప్రథమగణ్యుడు.

2. రామకృష్ణ పరమహంస

నంగ దేశమునందు దూర్పకర యను నొక గామ్రము గలదు. అందుఁ గుదీరాం ఛటర్జీ యను నొక సామాన్య గృహస్థుఁడు వాసముఁ జేయుచుండెను. అతని భార్యయు నను కూలవతియై యుండెను. వారికి 18కిరీ స॥ ఫిబ్రవరి 18 వ తేదీన నొక కుమారుడుదయించెను. వారీశ్వర భక్తులగుటచే నాకుమారునకు గంగాధరుడని నామకరణం బొనర్చిరి.

అదియేటి పూర్వవాసనా ఫలమోగాని గంగాధరునకుఁ జిన్ననాటి నుండియు ధ్యాననిష్ఠ, ప్రకృతి సౌందర్య తన్మయత మున్నగు మహాయోగిగుణములలవడెను. అతనియాటపాటలు సైతము భక్తి సంబంధములయినవియే. అతని కేడవయేట నతని తండ్రి చనిపోయెను. అసలే సామాన్య కుటుంబము. సంపాదించు నాధుఁడు మృతిఁబొందెను. ఇఁకనాసంసారశకట మెట్లు నడచును! దారిద్ర్య దేవత కుదీరాముని భార్య శిరముపై నెక్కి కూర్చుండి యామెసంసారమును బలువెతల పాలు చేసెను.

గంగాధరుని యన్నయగు రామకుమారఛటర్జీ వయసు నకుఁ జిన్నవాడయ్యుఁ దల్లి దమ్ము, బోషించుటకై వడుపాట్లు

చూచి సహింపజాలక తానే యేదియేని నుద్యోగముసేసి
సంసార నిర్వహణ మొనర్పవలెనని కృతనిశ్చయుడయ్యెను.
అందుచే వెంటనే యతడు కలకత్తా నగరమునకుఁబోయి
యచ్చట నొకబడిలో నుపాధ్యాయుఁడుగా బనిచేయుఁ దొడం
గెను. దల్లియు గంగాధరుఁడును దూర్పకర యండేయుండిరి.
రామకుమారుఁ డింటికప్పుడప్పుడు డబ్బుపంపుచుండెడివాఁడు.

గంగాధరునకుఁ గూడ బదునాటు వత్సరములు
వచ్చెను అతఁడు దనకుసహాయముగా నుండఁగలఁడని రామ
కుమారుఁ డతనిని గూడఁ గలకత్తాకు రమ్మని కబురంపెను.
కాని గంగాధరుఁడు మొదటదానికి సమ్మతింపలేదు. నాలుగు
వత్సరములఁజే యున్నయూరును గన్నతల్లినివిడువక దారిద్ర్య
బాధ ననుభవించి చివరకు విసిగి కలకత్తా నగరమునకుఁ
జేరుకొనెను.

గంగాధరుఁడు గలకత్తాకుఁ జేరిన వేళావిశేషమెట్టిదో
కాని యచ్చట నాతని యదృష్టమువలన నొకధనికురాలి సరి
చయ భాగ్యము లభించెను. ఆయమ్మ గంగానదీతీరమునందలి
దక్షిణేశ్వరమను చోట కాళికాదేవికొక దేవాలయముఁ
గట్టించెను. దానికి సర్పకుఁ డొకఁడు కావలసి వచ్చెను.
1855 సం॥ లో నా పనికి రామకుమారునకుఁ గబురంపెను.
అతఁడును నా పనికి సమ్మతించి యా గుడిలో సర్పకుఁడుగాఁ
బ్రవేశించెను. కాని యొక్కసంవత్సరమునకే యాతఁడుమ్మతి
నొందెను. ఆధనికురాలా యర్చకత్వమును గంగాధరునిఁ
జేయుమని కోరెను అతఁడును సహజముగా భక్తి రస
పూరితుడగుటచే నామెమాట కెదురాడక వెంటనే సమ్మ
తించి యా యాలయమునందుఁ బనిచేయుచుండెను.

గంగాధరుడు దక్షిణేశ్వరమునఁ గాళికాలయమున
 వర్చకుడుఁగాఁ బ్రవేశించు నప్పటి కతనికిరువది యేండ్లుండును,
 ఇట్లుప్రయత్నముగా నతని సహజాభిరుచి కనుగుణమగు
 నుద్యోగము లభించినందుల కంతఃడంతయు సంతసించి
 యహర్నిశములును దిదేక ధ్యానముతోఁ గాళికాదేవి
 నుపాసించుచుండెను. ఒక్కొక్కప్పుడు గంటలకొలది దేహ
 భాసములేక పడియుండెడివాడు. మఱి యొకప్పు డతఁడు
 దేవి ప్రత్యక్షమైనట్లుగా నామెతో నేవియో మాటలాడెడి
 వాఁడు. వేరొకప్పు డతఁడానందాతిగేకమున చాండవ మొన
 ర్చెడివాడు. కొండొక చోనాతఁడు కాళికానూర్తిలోనై కృష్ణము
 కావలెనని యభిలషించెడివాఁడు. మనసాగఁ దలచినపుడెల్ల
 గాళికాదేవి యతనికిఁ బ్రత్యక్షమగుచుండెడిది. ఒకమారతనిని
 బరీక్ష నేయుటకై కాళికాదేవి యెంతపిలిచినను గనబడలేదట.
 వెంటనేయతడు నిరాశచేసికొని, 'భీయికనాజీవితమువ్యర్థము'
 అనియావిగ్రహము నెదుటఁ దత్త్వణమే యాత్మహత్య జేసికొను
 టకుఁ గడంగెను. అతని సాహసమునకు దేవి వెఱగంది
 సాక్షాత్కరించెను. అతని భక్తి యపురూపము. అతని హృద
 యము నిష్కళంకము అతఁడెంతయో శారీరకక్షేత్రము ననుభ
 వించెను. నెలల తరబడి నిద్రాహారములే యుండెడివికావు.
 ఒకమారాటు నెలల పాటతని కన్నులెంత ప్రయత్నించినను
 మూతపడలేదట. చూచుచున్నవాఁడు చూచుచున్నట్లే
 యుండెను. శరీరమంతయు మండుచున్నట్లు గన్నడెను.
 ఒక్కొక్కప్పుడు దేహమునుండి రక్తధారలు సైతము స్రవించె
 డివి. వైద్యులెందఱోవచ్చిపరీక్షించిరి. శారీరకరోగమేదియఁ

బాడగట్టినదికాదు. అయినను నతడట్లుండుటకుఁ గారణము వారికి బోధపడలేదు. -

గంగాధరుని శరీరసితిఁజూచి యతని కర్చకత్వము నొసఁగిన ధనికురాలు మిక్కిలి జాలిపడి భక్తిభావముచే నతఁడు పిచ్చివాడై శరీరము మఱచు చున్నాడని తలంచి 'గంగాధరా' నీవు కొంతకాల మింటికిఁబోయి విశ్రాంతి తీసి కొనుము. వలయు ధన మొసఁగెదను. మరల వచ్చెదవుగాక ! యని 1859 సం॥లో నతని బుజ్జగించి యింటికింపివేసెను. ఇగిటికి వెళ్లెననుమాటయేకాని హృదయమంతయుఁ గాళికా లయమునందే యుండెను. అతని భక్తి భావమునకుఁ గొంత తేదు. అప్పుడప్పుడొక విధమగు మూర్ఛవలె వచ్చుచుండెడిది. ఏమిచేయుటకును దల్లికి దోచలేదు. పెండిచేసినచో నతఁడు చక్కఁబడునని యిరుగు పొరుగు వారామెకుఁ జెప్పుటచే నా మాటల ననుసరించి తల్లి యొకనాఁడు గంగాధరుని జూచి 'కుమారా' వివాహమాడుదవా? యని ప్రశ్నించెను. అంత గంగాధరుఁడు దల్లినిజూచి 'అమ్మా! యిచ్చటికినొక సమీప గ్రామములో శారద యను నైదు సంవత్సరముల బాలికకలదు. మీరుపోయి చూడుడు. ఆ పిల్ల నాకు భార్య కాగలదు' అని చెప్పెను. తల్లియుఁ గొందఱిరుగు పొరుగు పొరుగుబోయి చూడ నట్లే యొక గ్రామమునందు శారద యను బాలిక యొకర్తుక యుండెను. వారా పిల్లను దెచ్చి గంగాధరునకుఁ బెండి యొనర్చిరి. యుక్తవయస్సువచ్చు వఱకు నబ్బాలిక పుట్టినంటనే కాలముఁ గడపెను.

గంగాధరుఁ డింటికడఁ గొన్నినాళ్లుండి మరల మనస్సు దక్కి జేశ్వరాలయస్థలమగు కాళికామూర్తిపైఁ దిరుగుటచే

నచ్చటికి రెండవ పర్యాయము బయలుదేరెను. అచ్చటికిఁ బోయి యజమానురాలిని దర్శించి యాలయోపవిష్టుడై యథాపూర్వముగా ధ్యాననిష్ఠతో మునిగెను. కాళికా దేవియు నాతఁడు పిలిచినదే తడవుగాఁ బ్రసన్నమగుచుండెను. గంటలకొలది యతఁడామెతో సంభాషించెడివాఁడు. సమాధి నిష్ఠలో నతఁడు దినముల కొలది యుండెడివాడు. ఆత్మసంబంధములగు నిగూఢ రహస్యము లెన్నియో యతని కవగాహన మయ్యెను. ఇంకను దాను దెలిసికొన వలసిన జీవిత రహస్యము లెన్నియో కలవనియు వానిని దెలిసి కొనవలెననియు నుబలాటపడుచుండెడివాఁడు. ఒకనాఁడతఁడు గంగానది యొడ్డునఁగూర్చుండి యుండఁగా నదిలో దూరము నందలని కొకనావ కనఁబడెను. అది యతని వైపునకే వచ్చుచున్నట్లుండెను. ఆపడవ యొడ్డుచేరినంతనే యొక దివ్యసుందరి దానిలో నుండి బయటికి వచ్చి గంగాధరు నవలోకించి కుమారా ! నీ కొఱకు నేను జాలదినముల నుండియు నన్వేషించుచుంటిని. నేటికి నా శ్రమఫలించినది. నీవు నాకంటఁబడితివియని యాదరము మీఱబలికెను. గంగాధరుఁడామె నదివరకెన్నఁడును జూచియెఱుంగడు. భగవంతునిఁజేరుటకు సంబంధించిన తత్త్వ రహస్యము లెన్నియో యామెకుఁదెలియును. ఆ రహస్యములను దెలిసికొనుటకు గంగాధరుఁడే తగినవాఁడని యాదివాఁడొగ్గన వాని నతనికి బోధించెను. ఆమెయే యతనికిఁ తాత్త్విక విషయమునఁ బ్రథమ గురువు. ఆమె బోధ ముగిసినంతనే యదృశ్యమయ్యెను.

రామకృష్ణున కాత్మవికాసము గలిగెను. ఐహిక బంధములను దెగఁదెంపివేయ నిశ్చయించుకొనెను. ఉన్నస్వల్ప

ధనమును సద్వినియోగముఁ జేయదలంచి బీదలకుఁ బంచి పెట్టెను. సన్యసిండుటకు భార్యయొక్క యంగీకారము కావలెను. అందుచే నాతఁ డొకనాఁడు శారదను జూచి తన్ను వివాహ బంధము నుండి విడుదలగావింపుమని కోరెను.

ఆయమయు భర్త యుద్దేశము నెఱిగినది యగుటచే వెంటనే వల్లెయని నిజాంగీకారమును దెల్పి పుట్టినింటికి బోయెను. ధన దార బంధముల రెంటిని త్రెంపివైచి మనోనైశ్చల్యముగల్గి తపోనిష్ఠ ప్రారంభించెను. మొట్టమొదట నొక సన్యాసియుఁ దరువాత 1864 సం॥లో శ్రీ టోటాపురి యను నొక గురువును గంగాధరునకు లభించిరి. వీరిరువురిలో రెండవగురు వొక దేశద్రిమ్మరి. ఐహిక సుఖవిముఖుఁడు. బ్రహ్మ సత్యం జగన్నిధ్యయను విశ్వాసము గలవాఁడు. గొప్ప వేదాంతి. వేదాంతరహస్యము లాకాలమున నతనికిఁ దెలిసినట్లెవరికిఁ దెలియవు. ఆమహానీయుఁడు గంగాధరున కప్రయత్నముగా గురువై యనేక విషయములను బోధించెను. పాదరసమువంటి బుద్ధిగలగంగాధరుఁడు గురుబోధనల నన్నిటి నేక సంఘాగ్రాహియై గ్రహించెడివాడు. ఐహిక సుఖవైముఖ్యమున గంగాధరుఁడు దనగురువు కంటెను నొక యడుగు ముందునకు గూడవై చెను. ఒక మారాఱునెలల కాలము సమాధిస్థితిలో నిలచిపోయెను. దేహభావము లేకుండెను. అట్టి స్థితిలోనొక ఫకీరతనికడకువచ్చియతనికిఁ బ్రాణావసానసమయ మాసన్నమయ్యెనని గ్రహించి నిజతపః ప్రభావమున నతనికి బునర్జీవులునిగాఁ జేయఁదలంచి యతని యొడ లా పాదమస్తకముఁ జేతితో నిమిరెను. గంగాధరునకు స్మృతికలిగెను. మామూలు స్థితిలోనికి వచ్చెను.

గంగాధరుడు కొంతకాలము దేశసంచార మొనర్చెను. తుద కొకనాడు స్వగ్రామముగు దూర్వకరకుఁ బోవలెనని బుద్ధిపుట్టి యచ్చటికిఁ బోయెను. తల్లియు బంధువులును సీతనిజూచి యాశ్చర్య చకితులైరి. అతని రాకవిని భార్య యగు శారదయు భర్త దర్శనాన క్తయై పుట్టింటినుండి యతనిజూడసరుఁడెంచెను. భర్తహృదయ మేమైనఁబరివర్తినఁ జెంది తన్ను స్వీకరించు నేమో యనునాశయు నామెకుఁ గొంతకలదు. అందుచేఁ జక్కగా శృంగారించుకొని భర్త కడ కేగి భక్తి పూర్వకముగా నమస్కరించెను. గంగాధరుడు నిజభార్యనుజూచి 'శారదా' నేను బ్రతిష్ఠ్రీని తల్లివలె భావించుచున్నాను. నిన్నుఁగూడ నట్లే భావించుచున్నాను. అట్లుగాదునన్నుమీరుభార్యగా జూడవలసిన దేయనిసీపునన్ను నిర్బంధింతు వేని నిన్ను వివాహమాడితిని గాన నట్లే భార్యగాఁ జూచుటకుఁ బ్రయత్నింతును. దీనికి నీవేమందువు? అని ప్రశ్నిశఁచెను. శారదయు 'స్వామీ' మీ యిష్టప్రకారము కౌనిరెడు. మీధూనందమే నాధూనందము. మీరు నన్నే దృష్టితోఁజూచిననుసరియే. మీపాదసేవఁజేయుచు మీకడ నే యుండుటకు మాత్రము నాకనుజ్ఞయిండు. అని ప్రార్థించెను. గంగాధరుఁ డందులకు సమ్మతించెను. శారదయు సతని మతమున స్వీకరించి యతనికిఁబరిచర్య జేయుచు సతనితోడి దే లోకముగా జీవితముఁ గడుపుచుండెను. సహధర్మ చారిణిగా యుండుటయేకదా భార్యకుఁ బరమధర్మము.

1867 షం॥లో గంగాధరుడు మూడవ పర్యాయము దక్షిణేశ్వరఘోషకుఁ బోయెను. అక్కడఁ గొంతకాలముండి పుణ్యతీర్థసందర్శనాభిలాష తన్నుఁబ్రేరేప నటనుండి బయలు

దేరి కాళి, పర్యాగ, అలహాబాదు, మధుర, బృందావనము మున్నగు మహాక్షేత్రముల నన్నిటిని దర్శించెను. ఆయాప్రాంతముల యందున్న బీదల శోచస్థితి జూచి చాల జాలి పడి యథాశక్తిగా వారికిదోడ్పడి మానవసేవయే మాధవసేవ యను న్యాయమును చాటించెను.

గంగాధరునకు మధుర బాబును నొక స్నేహితుడు గలడు. అతడు మిక్కిలి ధనవంతుడు. చాలభూవసతి కలవాడు. ఒకచిన్నజమీందారని చెప్పవచ్చును. ఒకసంవత్సరము వర్షములు లేక పంటలు పాడగుటచే రైతులందఱు వచ్చి మధురబాబునకు దామీయవలసిన ధాన్యమీయలేమనియు తమిచ్చుమనియు బ్రతిమాలుకొనిరి. గంగాధరుడప్పుడచ్చటనే యుండెను. వారెంత దీనముగాఁ బ్రార్థించినను మధురబాబు పప్పుకొనుట లేదు. ఎట్లేని ననుకొనిన ప్రణామియవలసినదే యని యాతడు వారిని నిర్భంధింపఁదొడగెను. అప్పుడు గంగాధరు డదిచూచి యాపేదరైతులపై జాలిపుట్టునట్లు మధురబాబునకు బోధించి యాతడు వారిని తమించుటయే కాక వారికి దినుటకు వలయు ధాన్యాదికమునుగూడ నిచ్చునట్లు వర్చెను. ఈ విధముగా గంగాధరుడు చేసిన మహావక్షారము అనంతము. దుఃఖితులకడకుఁబోయి వారి ననేక విధములు నోదార్చెడివాడు. 1883 సం॥లో మణిమల్లిక్ అను నొక ధనికుడు నిజపుత్ర మరణమునకు మిక్కిలి దుఃఖించుచుండెను. తనవంటివారి కెందరికో గంగాధరు డాత్మశాంతి గల్గించెననివిని యాధనికుడు దక్షిణేశ్వరమునకుఁబోయి యతనిని దర్శించెను. అతని దర్శనమూత్రముననే యామల్లికుని దుఃఖమంతయు సూర్యోదయావసరమునెవరియు మంచువలె

సదృశ్యమయ్యెను. అవచాటముగా నతనికిఁగల్గిన ధైర్యోత్సాహములకు మేరలేదు. మహానీయుల దర్శనము కలికల్మష హరముగదా! సన్యసించినది మొదలు గంగాధరుఁడు రామ కృష్ణపరమహంస యని వ్యవహరింపఁ బడుచుండెను.

ఆ రామకృష్ణుని ప్రతిభా ప్రభావముల వలన నతనికిఁ బలువురు శిష్యులేర్పడిరి. ఎవరు వచ్చినను నత డీవిధముగా బోధించెడివాఁడు. “ప్రతిప్రాణిలోను భగవంతుఁడున్నాడు. ప్రాణులన్నియుభగవత్స్వరూపములే. ప్రతివ్యక్తియనాత్మాభివృద్ధికై పాటుపడవలెను. నీవు చేరవలసిన గమ్యస్థానము నెప్పటికైనను నీవుచేరఁగలవు. తొందరపడకూడదు. అట్లని యూరకుండనుగూడదు. నీ విధి నీవు నిర్వర్తింపుము. ఫలము దైవమునకు వదలుము. నశినీదళ సంస్థిత కంకణము పగిదిసినై హిక విషయమునకంటుకొనక జీవింపవలెను. పుష్పము నందలి మధువును పుష్పంధయము దానిలోఁ జిక్కుకొనకుండ గ్రహించినట్లు మనుజుఁడు ప్రాపంచిక సుఖానుభవము నందవలెను. అంతియేకాని. యదియె కాశ్వతమని భ్రమపి డానిలోఁబడి మగ్గిపోకూడదు. ఐహిక బంధములకుఁ బురి పెట్టి గట్టిచేయకూడదు. ప్రతిమానవుఁడును సర్వమతసమావభావమును గల్గియుండవలెను. అన్ని మతములును బోధించునది యొకటియే” ఇదియే యామహానీయుని బోధామృత సారము. చెప్పటయేకాక చెప్పినట్లాచరించి లోకమునకు జూపిన మహాపురుషుఁడు రామకృష్ణుఁడు. అతఁడు మహమ్మదీయ మత సిద్ధాంతములను బూర్తిగా నవగాహన మొనరించుకొనుటకై యాతఁడు మూఁడు దినము లామతము నవధిభరించెను. అట్లే క్రైస్తవ మతమునుగూడ స్వీకరించి యా

మతప్రమాణ గ్రంథము లన్నిటిని జదివెను. పైనఁ జేర్చినన రెండు మతములును హిందూమత సిద్ధాంతముల కేమాత్రము భిన్నములు గావని యతఁడు గ్రహించి సరసముగా సమన్వయముఁజేసి చూపెను. ప్రపంచ మతములన్నిటికిని గమ్యస్థాన మొక్కటియే. మార్గములు మాత్రము భిన్నముగాఁ గనబడుచున్నవి యని యతఁ డందఱకు బోధించెను.

రామకృష్ణుఁడాత్మ సిద్ధాంతములను జగద్విదితముఁ జేయఁదలంచి పలుతావుల గంభీరోపన్యాసము లొనరించెను. ప్రసిద్ధ పత్రికలలోఁ బ్రకటించెను. ఈశ్వరము నిత్యము నతఁడుచేయు ప్రాణాయామాది యోగసాధన కేశము తోడయ్యెను. శరీరమంతయు గృహించెను. 1884 సం॥లో నొక మారాఠడు సమాధిస్థితిలో నుండగాఁ గ్రిందపడి పోయెను. అతని యెడమచేతికి బలమైన దెబ్బతగిలెను. అది యతనికి, జాల బాధఁగలిగించెను. కాని ధ్యాననిష్ఠ మాత్రము వీడలేదు. ధైర్యోత్సాహము లావంతయుఁ దగ్గలేదు. 1885 సం॥ ఏప్రిల్ నెలలో నొకనాఁడు తెల్లవారు నప్పటి కతని గొంతుక వాచెను. ఆనాఁడతనికి నీరు సైతము దిగలేదు. ఎన్ని యాషఢములు దెచ్చిపోసినను లాభము లేక పోయెను. చాలబాధపడినాఁడు. ఇట్లే యతఁడు శారీరకమైన పెక్కురోగముల పాలయ్యెను. స్థలముమార్చినచో నారోగ్యము గల్గుననునాశతో 1885 సం॥ డిసెంబరు నెలలోఁ గలకత్తాకు సమీపముననున్న కాసిపూరులోనున్న యొకతోట లోనికిఁబోయి యచ్చటఁగాలక్షేపముఁజేయ మొదలుపెట్టెను. అతనితోఁ బాటతని శిష్యవర్గముకూడ నచటికిఁబోయెను. అతఁ డచ్చటనే యెనిమిదిమాసములుండెను. 1886సం॥ ఆగష్టు 16న

తేదిన సంధ్యాసమయము నతఁడు శిష్యులనందఱను జేఱఁ బిలిచి చరమబోధగావించి సంతోషముగా భౌతిక దేహమును వదలెను. అతని తదనంతర మతనిశిష్యులతని మతమును విశ్వ వ్యాప్తినిఁ గావించిరి. ఆ శిష్యులలో వివేకానందుఁడొకఁడు రామకృష్ణుని పాంచభౌతిక దేహము బారానగరస్మశానమున దహింపఁబడినది. అతనియస్థికలు బేలూరు నందు నేటికిని శివ్యవర్గముచేఁ బూజింపఁబడుచున్నవి.

3. వివేకానందుఁడు

కలకత్తాకు సమీపమున శిమూలియూ యను నొక గ్రామము కలదు. ఆపల్లెలో కాయస్థజాతిలో దత్తవంశమును నది యొకటి కలదు. ఆవంశములో జన్మించిన వారందఱి నామములకుఁ జివర “దత్తు” అని వచ్చును. అదత్త వంశము నందు “విశ్వనాథదత్తు” అను పేరుగల యొక న్యాయవాది యుండెను. అతఁడు వివేకముగా ధన గౌరవము లార్జించెను. అతనిభార్యయు ననుకూలవతి, సాధుశీల, చాలఁ దెలివిగలది. కుమార్తె శాస్త్రములను నామెకుఁ గెరతలామలకములు. ధీమతియును దగిన జ్ఞాపకశక్తి కూడ నామెకుండెను. ఎన్ని యున్నను సాపమా దంపతులకు సంతానములేదు. ఆ కొఱు తచే మిక్కిలి విచారింపుచుండెడివారు. ఎన్నియో తీర్థముల నుత్సరి. త్రేతముల దర్శించిరి. ప్రతముల నెఱపిరి. దేవ

బ్రాహ్మణ పూజలు, జంగమారాధనలు, సంతర్పణలు, నియతిమై నొనర్చిరి. లాభము లేకపోయెను. తుదకు దయామయుఁడగు నా కాశీపతియే తమకోర్కె నీడేర్పగలవాఁడను విశ్వాసముతో నచ్చటికేగి యయ్యావి దేవునిపాదపద్మములకు భక్తితోఁ బ్రణామము లొనరించి యతనిపై ననే సంపూర్ణ విశ్వాసముతో నుండిరి.

కాశీనుండి స్వగ్రామమునకుఁ దిరిగివచ్చిన కొలది దినములకే 1862 జనవరి 9 వ తేదీన విశ్వనాథపత్తుని భార్య పరమేశ్వరానుగ్రహమున గర్భము ధరించి శుభలక్షణ లక్ష్మితుండైన యొక మగపిల్లవానిని గనెను. పురుషు పది దినములును సలక్షణముగఁ గడచి నంతనే పదనొకండవదినమున పేడ్కతోఁ తలి దండ్రులబ్బాలునకు నామకరిణ మహోత్సవ మొనరించి శివాను గ్రహమున జనించిన వాఁడగుటంజేసి 'నారేంద్రు'డని పేరిడిరి. లేకలేక పుట్టినబిడ్డ, యందును మగ బిడ్డయని యాచిటుత వానిని గిందదింపక యల్లారు ముద్దుగా బెంచు కొనుచుండిరి. ఐదవయేట నక్షరాభ్యాస మొనర్చిరి. అతనికి గురువు లొక్కసారి చెప్పినఁ జాలును. చక్కగా గ్రహించెడివాఁడు. గ్రహణశక్తియేగాదు, జ్ఞాపకశక్తిగూడ మిక్కుటముగా నుండెను. చిన్ననాటఁ నుండియు నతనికి సంస్కృతమునందు మంచి యభిరుచి జనించెను. అనతికాలముననే విద్యలన్నియుఁ జాలవఱకు నేర్చెను. వివేకభాషలలో మంచి పాండిత్యము సంపాదించెను. విద్యప్రారంభించి నది మొదలొక్కవత్సరమైనను తప్పిపోక కృతార్థుఁడగుచుండెను. తిథ్యాధిగానున్నప్పుడే యతఁడు క్రైస్తవ, మహమ్మదీయ, జాద్ధాదిమతములకుఁ జెందిన ప్రమాణ గ్రంథము లన్నిటిని

జదివి నిష్పాక్షిక బుద్ధితో వానిసారము నవగాహన మొనరించుకొనెను. ఈతడు గుఱ్ఱపుస్వారి, కుస్తీపట్టుట మున్నగు వనుల యందతని కింతింతయనరాని యిష్టము. సంగీతమునందతనికిఁ బ్రత్యేకాభిమానము. పట్టియభిమానమేగాదు. అద్భుతమైన పాండిత్యము, ననన్యసాధ్యమై యతిమధురమైన గాత్రమును గలవాడు. ప్రతివిషయముఁ దానుకన్నులతోఁజూచినఁ గాని విశ్వసించువాఁడుకాదు. ఆవిద్యార్థిదశలో దేవుఁడున్నఁడను నమ్మకము గూడ నతనికిలేదు. బి. యే. తరగతియందు 'వేదాంతము' (Philosophy) అతని కభిమాన విషయము. అందు వలనఁ బాశ్చాత్యతత్వశాస్త్రముఁ జదువ వలసి వచ్చెను. అదియతని కంతగా రుచించినదిగాదు. 'హెర్బర్టు స్పెన్సరు' అనునతఁడురచించినతత్వశాస్త్రము నందతనికి నేక లోపములు గాన వచ్చెను. వానినన్నిటిని నరేంద్రుడు దీవముగా ఖండించెను. స్పెన్సరున కేమియుఁ గోపము రాలేదు. నరేంద్రుడు చెప్పిన వన్నియు సంమజనముగ నే యున్నవని సమ్మతించి యతనిని మెచ్చుకొని ప్రాచ్యతత్వశాస్త్రగ్రంథములు కూడఁ జదువుమని ప్రోత్సహించెను.

నరేంద్రుఁడు కలకత్తాలో బి. ఏ. పరీక్ష యందు తీర్ణుఁడై న్యాయశాస్త్రముఁ జదువ మొదలు పెట్టెను. అతనికొక పిన తండ్రియుండెడివాఁడు. అతఁడు రామకృష్ణపరమహంస శిష్యుకోటిలో నొకఁడు. కేవల నాస్తికుఁడుగానున్న నరేంద్రున కాస్తికబుద్ధి గల్గింప నెంచి యాతని పినతండ్రి 1881 సం॥ నవంబరులో నొకదినమున తన గురువగు రామకృష్ణ పరమహంస కడకు దీసికొనిపోయెను. పరమహంస కరుణామృత వీక్షణములు నరేంద్రునిపైఁ బ్రసరించెను. అతఁడునరేంద్రునిఁ

జూచి 'కుమారా! యొక్కపాట పాడు'మని యడిగెను నరేం
ద్రుఁడును విధేయతతో నొకటి రెండు పాటలు పాడి యతని
సంతయు ముగ్ధునిగా నొనర్చెను. నరేంద్రుని దక్షిణేశ్వర
దేవాలయమునకు రమ్మని పరమహంస యాదేశించెను. అతని
యాజ్ఞననుసరించి నరేంద్రుఁడచ్చటికిఁ బోయెను. తనగానమా
ధుర్యముచేఁ బరమహంస కెంతయు నానందము గల్గించి తన
కుఁగల యనుమానముల నెల్లఁ బరమహంసకు నివేదించెను.

అతఁడు సహేతుకముగను, శాస్త్రీయముగను వాని
సన్నిటినిఁ దొలగించెను. నరేంద్రుడు పరమహంసను జూచి
'దేవునిమీరుదర్శించితిరా' యనిప్రశ్నించెను. నిజముగాజూచి
తినని యతడు జవాబుచెప్పెను. నరేంద్రునకు మనఃపరివర్తన
ప్రారంభమయ్యెను. ఆలోచనానిమగ్నుఁడై 'స్వామీ! తిరిగి
తమదర్శనము చేసికొందు'నని వెడలిపోయెను.

కొన్ని దినములకుఁ జేసినవాగ్దానము ననుసరించి
కొంతమంది మిత్రులతో నరేంద్రుఁడు రామకృష్ణుని కడ
కరుదెంచెను. రామకృష్ణుఁడువిశ్రమించియుండెను. 'నరేంద్రా!
వచ్చి నాప్రక్కనే కూర్చుండు'మని పిలిచెను. అతడు వచ్చి
సంతనే రామకృష్ణుఁడు తనపాదమెత్తి నరేంద్రుని శిరము
మీదఁ బెట్టెను. తత్ఫలితముగా నరేంద్రునకుఁ బ్రపంచమం
తయు నూచముట్టుగా సర్వచలించుచున్నట్లు గన్పడెను. అతనికి
మిక్కిలి భయముగలిగెను. "గురూ! నేనుజనిపోవుచున్నాను.
మీరునన్నేమిచేయుచున్నారు?" అని బిగ్గఱగా నార్చెను.
రామకృష్ణుఁడు మాటాడలేదు. కాని కొంతసేపటికిఁ గాలు
మాత్రము తీసివైచినాడు. వెంటనే నరేంద్రునకు స్వస్థత కలి

గెను. నిజవిచిత్రానుభూతికి విస్మయమందుచు నరేంద్రుడు పరమహంస సెలవు గైకొని గృహంబునకేగెను.

మూడవసారి నరేంద్రుఁడొక్కడే రామకృష్ణుని సందర్శింప నేగెను. అప్పుడు రామకృష్ణుడు సమాధినిష్ఠుడై యుండెను. నరేంద్రుడు సూటిగా నతనిప్రక్కకుబోయి కూర్చుండెను. సమాధిస్థితిలోనుండియే రామకృష్ణుడు నరేంద్రునిదగ్గఱకు నెమ్మదిగాఁ గదలిరాఁ దొడంగెను. వచ్చి యతని శరీరమంతయు నొక్కమారు చేతితో నిమిరెను. తోడనే నరేంద్రునకుఁగూడ సమాధిస్థితికలిగెను. వారిరువురు కొంతసేపట్లె యుండిరి. తరువాత నిరువురకు స్మృతికలిగెను. రామకృష్ణుడు నరేంద్రునిఁ గొన్ని ప్రశ్నలు వైచెను. నరేంద్రుడు వాని యన్నిటికిని సరియగు సమాధానములు చెప్పెను. అతఁడు జీవిత రహస్యమంతయుఁ దనకుఁ బూర్తిగా విదితమైనదని కూడఁ దెలియఁజేసెను. నరేంద్రుడు చాల వివేకము గల వాడనియు నానాటికి క్షీణించుచున్న హిందూమతము నాతఁడే యుద్ధరింపఁగలవాడనియు, రామకృష్ణుడు దెలిసికొని యతనికి స్వయముగా 'వివేకానందు'డని పేరొడెను. రామకృష్ణుడు నరేంద్రునకు యోగవిద్యనుకూడ బోధించెను.

1884 సం॥లో నాశ్చికముగా వివేకానందుని తండ్రి చనిపోయెను. సంసారము చాలఁబెద్దది యగుటచే నంతకుంతకు బ్రహ్మభార మధిక మగుచుండెను. గృహనిర్వహణమెట్లో నరేంద్రునకుఁ దోచుకొండెను. ధనికులగు కొండఱున్న హితవుల నాశ్రయించెను. కాని యంతకాలమట్లు గడవఁగలఁడు! అప్పటి కతని కిరువది రెండేండ్లు. ఉద్యోగము సంపాదించు కొనవలెననుకొనెను. అద్దనికై యథాశక్తిగఁ జాల

బ్రయత్నించెను. కాని దురదృష్టవంతుడగుటచే దగిన యుద్యోగము లభించినదికాదు. ఉన్న కొంచెము ధనము వ్యయమయి పోయినది. ఎక్కడను నష్టపుట్టుటలేదు. ఒక పూట తిని మఱియొకపూట పస్తుపరుండ వలసి వచ్చెను.

ఒకనాడు వివేకానందుడు కలకత్తానగర సీఘలలో దిరిగి తిరిగి విసిగి వేసారి యొక్కచో నించుకనేపు కూర్చుండి 'ఇట్టి జీవితము గడుపుటకన్న సస్యసించుటమేలు. నిర్దియులైన శ్రీ పురుషులతోఁగూడిన యీ తుచ్ఛ సంఘము నందొకఁడనై జీవించుటకన్న నే హిమాలయములకో పోయి తపం బొనర్చుచు గాలము గడుపుట శ్రేయోదాయకము. అని తలపోయఁ దొడఁగెను. దైవవశమున రామకృష్ణుఁడా సమయమున నటనుండియే పోవుచుండెను. అతఁడు విరాగియగు వివేకానందునిఁజూచి 'వత్సా! నీతలంపుగ్రహించితిని. నీ వింకను గొంతకాలము సంఘమునందే యుండవలయును. అని యానతిచ్చెను. వివేకానందుఁడతనికి బ్రణమిల్లి 'వల్ల'యని యాతని యాజ్ఞ శిరసావహించెను.

ఎట్టులో సంసారభారమును నిర్వహించుచుండెనేకాని వివేకానందునకు దానిపై నెట్టి మమకారములేదు. అతని హృదయము పరిపక్వస్థితికివచ్చెను. తరచుగా నతఁడు రామకృష్ణుని సన్నిధికేగు చుండెడివాడు. రామకృష్ణున కతఁడనిన నత్యంత వాత్సల్యము.

ఇట్లు రెండేండ్లుగడచెను. 1886 సం॥లో నొకనాడు రామకృష్ణుడు సిద్ధిపొందుటకు సిద్ధముగానుండెను. వివేకానందు డప్పడచ్చటనే యుండుట తటస్థించెను. దేవుడున్నాడనియు మానవసేవయే మాధవసేవయనియు నద్వానికై

యథాశక్తిగాఁ బాటుపడుమనియు రామకృష్ణుఁడు వివేకానందునకుఁ జరమ బోధయొసర్చి భౌతిక దేహమును జాలించెను. వివేకానందుడును గురువున కట్లానర్తునని త్రికరణ శుద్ధిగా వాగ్దానమొనర్చెను. అతనిబుద్ధి సంపూర్ణముగాఁ బరమునకు మలగెను.

వివేకానందుఁడు దల్లి యాజ్ఞగొని సన్యసించి హిమాలయులకు వెడలి యక్కడ నాటువత్సరములు ఘోరమైన తపం బొనర్చెను. తదనంతర మక్కడనుండి టిబెట్టున కేగి యప్పుడచ్చటఁ బ్రబలముగానున్న శౌద్ధమతమును గుఱించి బాగుగాఁ దెలిసికొని తిరిగి స్వస్థానమునకుఁ జేరుకొనెను. అనేకు శీతాచలము నా సింధు బ్రహ్మపుత్రము నతఁడు పర్యటనమొనర్చి రామకృష్ణుని బోధామృతమును వర్షించెను. అట్లు తిరుగునపుడతనికి ఖేత్రసంస్థానాధీశునితోఁ బరిచయము గలిగెను. అతని కతఁడు గురువై యతని మన్ననల నందఁ జాలెను. వివేకానందు డంతియశాక పశ్చిమ సముద్రతీర మంతయుఁదిరిగి తిరువాన్తూరు, చెన్నపట్టణము మున్నగు ప్రసిద్ధ నగరముల దర్శించెను. అతఁడాయా ప్రదేశములలో నుపన్యాసములిచ్చి ప్రజల యాదరాభిమానములఁజూటగొనెను.

ఇట్లుండ 1893 సం॥లో నమెరికాఖండమున సంయుక్త రాష్ట్రములలో చికాగో నగరమునందుఁ బ్రపంచ సర్వమత పరిషత్తోకటి జరిగెను. ఆ సభకు ప్రపంచమునందలి యన్ని మతముల ప్రతినిధులునువచ్చి తమతమ మతముల గొప్పదనమును వెల్లడిచేసిరి. హిందూమత ప్రతినిధిగా వివేకానందునిఁ బంపఁదలంచి చెన్నపురి పౌరులు, పెక్కుమంది భారత సంస్థాన

నాధీశులు వలయు ధనమును బోగొచ్చేసి వివేకానందున కొసంగి చికాగోనగరమున కంపిరి.

అమెరికాచేరు సరికి వివేకానందున కున్న డబ్బంతయు ఖర్చయిపోయెను. అతఁడొకగ్రామముజేరి యొకవీధి వెంటఁ బోవుచుండఁగా నతని కామాయాంబరములను, నాకన్వణియ మగు రూపమును జూచి యొక వృద్ధుఁడతనిని దనయింటికిఁ బిలిచి యెంతయునాదరించెను. అతని పాండిత్యమున కచ్చెరు వొందెను. ఒక విద్వాంసుని కడకాతనిని గొంపోయెను. ఆ విద్వాంసుని సహాయముననే వివేకానందునకు సర్వమత పరిషత్తులోఁబాల్గొనుటకవకాశములభించెను. ఆవిద్వాంసునకును సర్వమతపరిషత్తునకధ్యక్షతవహింపనున్న డా||బ్రౌనుదొరకును బరిచయముగలదు. పరిషదవసరమున బ్రపంచమునందలివివిధ మతములప్రతినిధులందఱు దమతమమతముల ప్రాశస్త్యమును సహేతుకముగను సరసముగను నుపన్యసించిరి. వివేకానందు నకు మొట్టమొదట నైదునిమిషములే యవకాశమొసంగఁ బడెను. కాని యుత్తుంగగిరిశృంగ నిస్సరజ్ఞురీ వేగము ననుకరించు నతని వాక్పూర ప్రసార మమెరికా దేశీయుల నాశ్చర్య చకితులఁజేసెను. అతని యిష్టము వచ్చినంతసేపు మాటాడనీయవలసిన దేయని సభికులందఱు సద్యక్షునిఁబ్రార్థించిరి. అధ్యక్షుఁడగు బ్రౌనుదొరకూడఁ జాలసంతోషించి వల్ల యనెను. వివేకానందుడు విశృంఖలముగా రెండుగంటలకాల మద్వైతమత ప్రాశస్త్యము నుగ్గడించెను. అతని యుపన్యాస ప్రభావమెట్టిదో కాని యమెరికావాసులే కొంతమందియతనికి శిష్యులై పోయి హిందూమతమును స్వీకరించిరి. మాడమ్ లూయీయను నామె యభయానందస్వామిని యనుపేరనతనికి

శిష్యురాలయ్యెను. శాండ్సుబర్గ్ అనునతఁడు స్వామికృపా నందుఁడయ్యెను. అట్లేమఱియొకఁడొర యోగానందస్వామి యనుపేర వివేకానందునకు శిష్యుఁడయ్యెను. వేరొకఁడొరసాని 'నివేదిత' యనుపేరనొక శిష్యురాలయ్యెను. ఆమెవివేకానందునితో హిందూదేశమునకుఁగూడ వచ్చెను.

అమెరికాలో వివేకానందు డొక వత్సరకాల ముండెను. తరువాత నక్కడనుండి యింగ్లండునకు వెళ్ళి యచటఁ గొంతకాల ముండెను. 1896 సం॥ డిసెంబరు 16 వ తేదీన వివేకానందుఁడు కొంతమంది యాంగ్లేయ శిష్యులను గూడ వెంటగొని హిందూదేశమునకుఁ బయనమయ్యెను. కొలంబాలోదిగి యటనుండి చెన్నపట్టణమునకు వచ్చి కొన్ని నాళ్లక్కడనేయుండి తరువాతఁ గలకత్తాకుఁ జేరెను. కలకత్తాకు రెండుక్రోసుల దూరములో నాశ్రమమొకటి స్థాపించి రామకృష్ణుని వలనఁ దానుగ్రహించిన బోధామృత సారముచేబిసాసువుల పుడిసిల్లు నింపుచుండెను. అట్టియోశ్రమమునే మఱియొకదానిని హిమాలయ ప్రాంతమునందుఁ గూడ నెలకొల్పెను. 1897 సం॥లో వచ్చిన తామసందర్భమున వివేకానందుఁడు నతని శిష్యబృందము చేసిన యపారసేవ స్మరణీయము. ఆసమయముననే వివేకానందునియారోగ్యము చెడిపోయెను. మరియొకసారి పాశ్చాత్య దేశముల కేగినచో నతని యారోగ్యము బాగుపడునని కొందఱు వైద్యులతనికి సలహాచెప్పిరి. అందుచే నతఁడు తిరిగి యారపుఖండమునకుఁ బోయెను. తత్ఫలితముగా నతనికిఁ గొంత తాత్కాలిక స్వాస్థ్యము కలిగెను. ఆదినములలోనే యతని కింగ్లండులోఁ బ్రఖ్యాత రచయితయగు మాక్స్ ముల్లరుతోఁ బరిచయము

గలిగెను. వివేకానందుడు సాన్ ప్రాన్సిస్కో పట్టణము నందొక వేదాంత సంఘమును, నొక శాంతాశ్రమమును నెలకొల్పెను. అవివేటికిని మంచిస్థితిలోనున్నవి. 1900సం॥లో పారిసు నగరములో ప్రెంచి భాషలో హైందవ వేదాంత రహస్యోపన్యాసముఁ గావించెను. ఇట్లే పలుతావులఁ బలు భాషలలో వేదాంత మహాపన్యాసముల జేసెను. వాని మూలమున శరీరమునకు శ్రమ యెక్కువయ్యెను. తిరిగి యతని యారోగ్యము చెడిపోయెను. అయినను నుపన్యసిండుట మానలేదు. మతసాపనలమాట మరువలేదు.

ఆరోగ్యకారణముచేఁ బరదేశములో నిల్లెంత కాలముందునని వివేకానందుడు భారత దేశమునకుఁ దిరిగి వచ్చెను. వారణాసియందు నిజగురువగు శ్రీరామకృష్ణుని పేర నొక పాఠశాలను నొక యనాధా శ్రమమును స్థాపించెను. జపానీయులు కొందఱు వివేకానందునిఁ దమ దేశమున కొక్కసారి రమ్మని యాహ్వానించిరి. అనారోగ్య కారణమున సతఁడా యాహ్వానమునందుకొని యచ్చటికిఁ బోయెను. 1902 సం॥ జూలై 4 వ తేదీన ఉదయము వివేకానందుడు శిష్యవర్గమునకుఁ బాఠశాల నూత్రములను జెప్పి సాయంకాల ముపనిషద్భాష్యమును బోధించి నాటిరాత్రియే సమాధినిష్ఠుడై దానియందే సిద్ధిపొందెను. అప్పటి కాలనికి సలుబది వత్సరములు మాత్రమే యుండెను.

సద్వ్యవస్థలను జనించి సర్వమత సారమును గూలంకషముగా గ్రహించి ప్రపంచమతములన్నిటిలో హిందూమతమే మిన్నయని లోకమున కెఱుకపఱచి యితర ఖండముల వారిని సైతము తన శిష్యులనుగాఁ జేసికొని రామకృష్ణుని దివ్య

బోధామృతము నఖండస్పృష్టిగా దేశము సందెల్లడల వర్షించి
మానవసేవయే మాధవసేవయని విశ్వసించి యద్దానికై
జీవితమును వ్యయించిన ధన్యజీవి వివేకానందుడు. ఆ మహా
నీయుని కీర్తి కలకాలము నిలుచుగాక !!

4. ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగరుడు

పంగదేశమునందు మిడ్నపూరు మండలములో పీఠ
సింఘ యను నొక గ్రామము గలదు. దానిలో నొక నిరుపేద
కుటుంబమునందు 1820 సం॥ సెప్టెంబరు 20వ తేదీన తాకూరు
దానుజెనర్లీ, భగవతీదేవి యను దంపతులకు విద్యాసాగరుడు
జన్మించెను. ఐదేండ్ల వయసువాడై నంతనే తలిదండ్రు లాతని
కక్షరాభ్యాస మొనర్చిరి. ఆదినములలో మాతృభాషలకును
సంస్కృతభాషకును బ్రాధాన్య మెక్కువ. విద్యాసాగరుడా
యూరంగల ప్రాథమిక పాఠశాలలో నున్నంతవఱకును పంగ
సంస్కృత భాషలు రెండును జదివెను. తరువాతగూడ
సాతని నెట్టులో బెద్ద చదువుఁ జదివింపఁ దలంచి తండ్రితాను
నిజముగాఁ బేదవాడయ్య నచ్చటి కైదుమైళ్ళ దూరములో
నున్న కలకత్తానగరమునకుఁ గుమారుని వెంటఁబెట్టుకొని
పోయెను. ఆ కాలమున నింకను నయోమార్గము లంతగా
లేవు. అందుచేఁ గాలినడకనే తండ్రి కొడుకు లిరువురును
గలకత్తాకుఁ దరలిరి.

1829 సం॥ జూను 1 వ తేదీన తాకూరుదాసు బెనర్జీ విద్యాసాగరునిఁ గలకత్తాలో నొక సంస్కృత కళాశాలలో బ్రవేశపెట్టెను. కుమారుడు చిన్నవాడగుటచే నొంటరిగా విడిచిపెట్టివెళ్లుటకు బుద్ధిపుట్టక తాకూరుదాసు నెలకు 10 రూ జీతముపై నచ్చటనే యొకవర్తకునికడ గుమాస్తాగాఁ బని చేయుటకుఁ గుదిచెను. తండ్రికొడుకు లిరువురును నొక స్నేహితుని యింట నొకగదిలోఁ గాలక్షేపముఁ జేయుచుండిరి.

విద్యాసాగరుని తల చాలపెద్దది. శరీరము సన్నగా దుర్బలముగా నుండెడిది. చూచుటకంత యందముగా నుండెడివాడు కాదు. అందుచే సంస్కృత కళాశాలలో నతఁడు బ్రవేశించిన దినమునఁ దోడివిద్యార్థు లతఁనిజూచి విరుగఁబడి నవ్విరి. విద్యాసాగరుని హృదయ మావంతయుఁ జలింపలేదు. వారిపై నెట్టి ద్వేషభావము వహింపలేదు. క్రమ క్రమముగా నతనిబుద్ధి సూక్ష్మతను వారు మెచ్చుకొని యతనివెంటఁ దిరుగుచు ననేక విషయముల నతనివలనఁ దెలిసికొను చుండెడివారు అతఁడా సంస్కృత కళాశాలలోఁ దర్కవేదాంత శాస్త్రములు, కావ్యాలంకారములు, జ్యోతి శాస్త్రము సంపూర్ణముగాఁ జదివెను. తరువాత న్యాయ శాస్త్రముఁ జదివి యాపరీక్షలో ను త్తీర్ణుడయ్యెను. వెంటనే ప్రభుత్వోద్యోగ మొకఁటి లభించెను. కాని తండ్రి కాయుద్యోగ మిష్టములేక మాన్పించెను. విద్య పూర్తి యగుటచే నింటికిఁ దీసికొనిపోయి 8 సం॥లు వయస్సుగల యొక బాలికఁ దెచ్చి పెండ్లి చేసెను. ఆమె పేరు దీనమాయి. విద్యాసాగరుడు దానికను జదువుకొన వలసిన వెన్నియో కలవని తిరిగి మరియొకసారికలకత్తానగరమున కొంటరిగావచ్చి

రెండు సంవత్సరముల పాటక్కడేయుండి సాంఖ్యము, వైశేషికము మున్నగు శాస్త్రములనుగూడ నోపికతోఁ బఠించెను. ఇంతచదివిన మీఁదట స్వయముగా గద్య పద్య రచనలు చేయుమొదలుపెట్టెను. ఎట్టిగహన విషయములైనను జక్కగా వ్యాసరూపమున ప్రాసెడివాడు. అతఁడొకమారు తనరచన లకు రు 100, రు 50, లు బహుమానముల నందెను. హిందూ ధర్మశాస్త్రపరీక్షలోఁ గృతార్థుడయ్యెను. సంస్కృతభాషతో బాటుగా నాంగ్లభాషనుగూడ నభ్యసించుటచే దానిలోఁ గూడఁ జక్కని పాండిత్యమును సంపాదించి విద్యాసాగరుఁ డను బిరుదము నొందెను.

1840సం॥లో విద్యాసాగరుఁడు దానుజదివిన సంస్కృత కళాశాలలో నే వ్యాకరణాచార్యుఁడుగాఁ బ్రవేశించి గొద్ది కాలమును పనిచేసెను. ఇంతలో ఫోర్టువిలియం కళాశాలలో నలకు 50 రూప్యముల వేతనముపైఁ బ్రధాన పండితపదవి కాలీకాఁగా నీతఁడు దాని నలంకరించెను. అతఁడు తలదండ్రులకు నెల కిరువదిరూప్యములంపు చుండెడివాడు. ఆకాలమునందే నిఖ్యతపురుషుఁడగు సురేంద్రనాథబెనర్జీ తండ్రియగు దుర్గ ప్రణబబెనర్జీతో విద్యాసాగరునకు స్నేహముకుదిరెను. వారి సాహచర్యమువలన నతని కాంగ్లభాషలోఁ జక్కని ప్రావీణ్యముఁ గలిగెను.

ఆకాలమున హిందూ దేశమునకు గవర్నరు జనరలుగా నున్న హార్డింజప్రభువు 1844 సం॥లో విద్యాసాగరుఁడు పని చేయుచున్న ఫోర్టువిలియం కళాశాలను జూడవచ్చెను. వారిరువురు భారతీయ విద్యావిషయము బాగుగాఁ జర్చించిరి. విద్యా సాగరుని నలహాపై హార్డింజ 101 మాతృభాషా పాఠశాలలు

దేశమునందచ్చటచ్చట నెలకొల్పెను. ఆకళాశాలలో నతఁడు పనిచేయుచున్నప్పుడతనికి మఱియొక పెద్దఉద్యోగమువచ్చెను. అతఁడు నిజమైన స్వార్థత్యాగియగుటచే దానాయుద్యోగమును వదలుకొని యద్దానిని దనకు మిత్రుఁడగు తారానాథుఁడను వాని కిప్పించెను. 1846లో ఫోర్టువిలియం కళాశాలలో నుద్యోగముఁ జూలించుకొని వెనుకచేసిన సంస్కృతకళాశాలకు సహాయకార్యదర్శిగా నయ్యెను. ఆయుద్యోగము నందున్నప్పుడే యతఁడు వంగభాషలో 'విరలపంచవింశతి' అనునొక వచనకావ్యమును రచించెను. అతఁడు తత్కళాశాలాభివృద్ధికెంతయో పాటుపడెను. కాని తన పైయధికారులకుఁ దనకు బడకసోవుటచే నాయుద్యోగమునకు రాజీనామా యిచ్చెను. రెండుమూడు సంవత్సరముల కాలము యథేచ్ఛగా గ్రంథరచన చేసెను. కొంతధనము సంపాదించెను. సొంతముగా నొక ముద్రాపాత్రమును నెలకొల్పెను. పత్రిక నొకదానిని నడిపెను. స్త్రీవిద్యావిషయమై యెంతయో పాటుపడెను. కాని యవిచున్నియు నెక్కువకాలము కొనసాగినవికావు.

1849సం॥లో మరల ఫోర్టువిలియం కళాశాలలో నెలకు 80 రూ పేజనముపై నొక యుద్యోగము లభించెను. అతఁడక్కడఁ బని చేయుకాలముననే స్త్రీవిద్యావ్యాప్తికై వక్రపి నల్పెను. అప్పుడే యావిషయమునఁ బ్రత్యేకపరిశ్రమచేసిన విద్యాసంఘాధ్యక్షుడగు బెత్మాన్ దొరనారి స్నేహము గలిగెను. మఱుసటి సంవత్సరమే (1850) బెత్మాన్ దొరగారు విద్యాసాగరుని దాను స్థాపించిన బాలికా పాఠశాలకు నెలకు 90 రూ॥ పై రమ్మని యాహ్వానించెను. కొంతకాలముతఁడచ్చటఁ బండితుఁడుగాఁ బనిచేసెను. అనతికాలముననే

యతఁడా కళాశాల ప్రధానోపాధ్యాయుడయ్యెను. కాలిక
లకు సంస్కృతభాష బోధించుటకు సులభమార్గముల నెన్ని
టిలో కనిపెట్టెను. 1851 సం॥లో బెత్మాన్ మహాశయుఁడు
చనిపోగా నప్పుడు వంగదేశపు గవర్నరగు హలిడీ యను
నాతఁడు విద్యాసాగరునే బెత్మాన్ పాఠశాల కధికారిగా నియ
మించెను. 1854 లో వంగదేశ ప్రభుత్వమువారు విద్యా
సాగరు నొక నూతన విద్యాప్రణాళికను దయారు చేయు
మనికోరిరి. అతఁడట్లే యొనర్చెను. 1855 లో నీతఁడు హుగ్లీ,
నాడియా మొదలగు నాల్గు మండలములకుఁ బాఠశాలా పరీ
క్షాధికారిగా నియమింపఁబడి నెలకు రు 500 ల వేతనము
సంపాదించెను. అతఁడా యుద్యోగములోనున్న కాలముననే
హుగ్లీ, బర్దవాన్, నాడియా మున్నగు మండలములలో సుమారు
40 పాఠశాలలను స్థాపించెను. అట్లు విద్యాధికారిగాఁ బనిచేయు
మండ బైయధికారి(డైరెక్టరు)యగు 'యంగ్'యను నతనికిని
విద్యాసాగరునకును నభిప్రాయ భేదముగల్గి విద్యాసాగరుఁడు
దనయుద్యోగమునకు రాజీనామాయించెను. ఆనందర్థమున
వంగదేశపు గవర్నరగు హలిడీ ప్రభువు జోక్యముఁ గల్గించు
కొని రాజీనామా నుపసంహరించికొని పనిచేయుమని యెంత
ప్రతిపూలినను విద్యాసాగరుఁడు వినలేదు.

ఉద్యోగములోనున్నంత వఱకు దేశసేవ చేయుటకు
వీలులేదని యతఁడు గ్రహించి బుద్ధిపూర్వకముగా నద్దానికిని
బరిత్యజించి యధాశక్తిగా దేశసేవచేయ నడుముగట్టెను
అతఁడప్పటికే యనేక గ్రంథములను రచించి శ్రీ విద్యా
స్వామిమున్నగు మహత్తర విషయములలో గొంత కృషి
చేసెను. అతఁడు వంగ, సంస్కృతభాషలలో బెక్కు గ్రంథము

లను వ్రాసెను. పంగ దేశ చరిత్రము, సత్పురుషులజీవితచరిత్రలు, చరితావళి, బోధోదయము, ఋషిజీవధము, సీతావనవాసము, శకుంతల వ్యాకరణకౌముది, భ్రాంతివిలాసము మున్నగునవి యాతడు వ్రాసిన గ్రంథములలోఁ జేర్చినదగినవి. అతని గ్రంథము లిప్పటికిని పంగ దేశమునఁబఠనీయ గ్రంథములుగా నున్నవి.

స్త్రీ పునర్వివాహ విషయమై విద్యాసాగరుడు చేసిన కృషి యనదృశ్యము. అతఁడు పేరునకు మాత్రమే కాక నిజ ముగాఁగూడ విద్యాసాగరుఁడగుటచే వితంతువాహము శాస్త్రసమ్మతమగునా కాదాయని శాస్త్రముల నన్నిటిని దరిచిచూచెను. పునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మతమే యని యాతఁడు 1854 సం॥లో గ్రహించెను. దానిపై 'విధవా వివాహము' అను నొక గ్రంథమును వ్రాసెను. 1855 సం॥ అక్టోబరు నెలలో వితంతువివాహ శాసనమును ప్రభుత్వ ముచే జేయించుటకు వెయ్యిమంది చేత నొక మహాజరుపై సంతకములు చేయించి ప్రభుత్వమున కందఁజేసెను. ఆసంతక ఘ్నులు చేసినవారిలో నాడియా, బర్దవాన్ ప్రభువులు గూడఁ గలరు. ఆ యాందోళన ఫలితముగా 1856 సం॥లో పంగరాష్ట్ర ప్రభుత్వము వితంతు వివాహ శాసనమును జేసెను. 1856 సం॥ డిసెంబరు నెలలో విద్యాసాగరుఁడే కలకత్తాలో దన యింట మొట్టమొదట వితంతువివాహ మొనర్చెను. ఆ వివా హమునకు సుప్రసిద్ధ సంఘ సంస్కర్తయగు రామమోహన రాయల కడసారి కుమారుఁడగు రాంప్రసాదరాయి కూడ వచ్చెదనని విద్యాసాగరునకు వాగ్దానముజేసెను. కాని యంతటి ఘాఢుకూడ నాఁటి సంఘదూషణకు వెరచి యచ్చటకుఁబో లేదు. వలసినచో ధన సాహాయ మొనర్తునని విద్యాసాగరు

నకుఁ గబురం పెను. అతని భీరుత్వమునకు విద్యాసాగరుఁడు మిక్కిలి వగచెను. రామమోహనుని కడుపున నెట్టి దుర్భాగ్యుడవు జన్మించితివిరా! అని యతనిని బలువిధముల నిందించెను. అతడప్పు డొనర్చిన ప్రథమ వితంతువివాహఫలముగా నతనిని సంఘమునుండి బహిష్కరించిరి. వంగ దేశమునందలి సనాతనాచారపరులు పెక్కుమంది యతనిపై దిరుగబడిరి. ఉపన్యాసముల ద్వారమున వారతని వర్తనమును ఖండింప సాగిరి. కొందఱు దుర్మార్గులతని నింకను ననేకవిధముల బాధించిరి. ఎన్నికష్టములువచ్చినను విద్యాసాగరుఁడు ధైర్యోత్సాహములు మాత్రము వీడలేదు. పట్టుదలతో నాసంఘ దురాచారమున కెదురీడెను. తానంత ధనికుఁడు కాకున్నను, నున్నదానిలోనే కొంతఖర్చుచేసి యతడనేక వితంతువులకు వివాహములొనర్చెను. నిజతనూజులకు యుక్తవయస్సు వచ్చిన తరువాతనే పెండ్లిజేసెను.

విద్యాసాగరుఁడు విద్యాసాగరుఁడేగాదు. దయాసాగరుఁడుగూడ. ఆపత్నీలములయందు స్నేహితుల కొఱకై యతఁడడ్డుపడి వారికి ధనసాహాయము చేసిన సందర్భము లెన్నియోకలవు. వంగభాషలో సుప్రసిద్ధ కవియని పేరొందిన మధుసూధన దత్తు అనునతఁడు ప్రాస్తు దేశమునం దున్నప్పుడును నవ్వలపాలై చెఱకుఁ బోవుటకు సిద్ధముగా నున్నప్పుడును నింకను ననేకసందర్భములయందును నాతనికి సుమారు పదివేల రూప్యములు ఖర్చుపెట్టెనట. వివాహములమున నొక బ్రాహ్మణు డవ్వలపాలై న్యాయస్థానమునకుఁ దీసికొని పోఁబడినప్పుడు విద్యాసాగరుఁ డతని నిమిత్తమై రూ. 2400 లు అప్పులవారి కొనుంగి యతనిని కాపాడెను. ప్రతివత్సరము

స్వగ్రామ వాసులకు రు 500 విలువగల వస్త్రములను బంచి పెట్టెడివాడు. అతడు నేక ధర్మ వైద్యశాలల నెలకొల్పెను. వానిని స్వయముగాఁ బోషించెను. 'ఇండియన్ ఎసోసియేషన్' అను సభవారు కట్టించిన భవనమునకు రు 1,000 లు దానమిచ్చెను. హిందూ కుటుంబ (Hindu Family Annuity fund) అను పేరఁ దక్కువ జీతము గల వారి లాభము నిమిత్తమొక సంఘమును నెలకొల్పెను. 1868 లో వచ్చిన మహాత్మామ మములో నతఁడు ప్రజల కెంతయో తోడ్పడెను. 1869 సం॥లో బర్డ్వాన్ పట్టణమునందు మన్యజ్వరము తీవ్రముగా వ్యాపించెను. అక్కడ సివిల్ సర్జన్ గాఁ బనిచేయుచున్నవాడు సరిగా దనధర్మమును నిర్వర్తింపకుండెను. ప్రజలెందరో చనిపోవుచుండిరి. విద్యాసాగరున కావిషయము దెలిసెను. వెంటనే అతఁడు పంగరాష్ట్రపుగనర్నరుతో నావిషయమైముచ్చటించి యాసివిల్ సర్జనుని దొలగించి వైచెను. సరిగాఁ బనిచేయు మఱియొక వైద్యుని అచ్చట నియమింపఁజేసెను. అతనికి బరధనాపేక్ష ఇనుమంతయేనిలేదు. రామకృష్ణపరమహంస యొక మారు స్వయముగా విద్యాసాగరుని దర్శించి మాట్లాడెను.

బహుముఖమైన దేశసేవలన విద్యాసాగరుని యారోగ్యము చెడిపోయెను. చివరదినములలో నతఁడు వైద్యులసలహాపై సాంతాలు పరగణాలోనున్న కార్మతారు గ్రామమునఁ గొంతకాలముండెను. 1890 సం॥ డిసెంబరు నెలలో నతఁడు చంద్రనగరమునకుఁ బోయెను. ఆ సంవత్సరమే జనవరిలో జరిగిన దర్బారులో దొరతనమువారు సి. ఐ. పి. బిరుదమునిచ్చి గౌరవించిరి. తరువాత కలకత్తాకుఁ జేరెను. అప్పటి కతని కుటుంబము నందున్న వారిలోఁ బాల

మంచి చనిపోయిరి. 1888 సం॥రంలో నతనిభార్య దీనమాయీ దేవికూడ మృతినొందెను. నానాటికి విద్యాసాగరుఁడు క్షీణించెను. 40 దినములతనికి స్మృతియేలేదు. ఉన్నవాడున్నట్లే పడియుండెను. తుదకు 1891 సం॥ జూలై 9 వ తేదీన ఆ మహానీయుఁడు కాలగతి నొందెను. అతని కప్పటికి డెబ్బది యొకటవ సంవత్సరము.

నిరాడంబరత, దేశాభిమానము, సంఘసంస్కరణాభిలాష, పరోపకారపరాయణత్వము, ధర్మకార్యాసక్తి, ఆత్మగౌరవము, విద్యాసాగరునియందు మనకు లభించు నమూల్యరత్నములు. ఆమహానీయునిపైన నేక గేయములు, పద్యములు నల్లకొని వంగేయులిప్పటికిని వానిని స్మరింపని దినముండదు.

5. స్వామిదయానంద సరస్వతి

నేడు గుజరాత్ అని పిలువబడు ఘూర్జర దేశములో మోరీయను పట్టణముండెను. 19వ శతాబ్దా రంభమున నంబాశంకర్ అనునొక బ్రాహ్మణుఁ డచ్చట వాసము చేయుచుండెను. అతఁడు ప్రభుత్వోద్యోగముచేసి బాగుగ ధనము సంపాదించెను. అతనికి బిత్తార్జితమగు భూవసతియు గొంతయుండెను. అతఁడు గొప్ప శివభక్తుడు. శిష్టశైవాచార పరాయణుఁడు. అతని భార్యయు ననుకూలవతి. ఆ దంపతు లిరువురును నిరంతరము పార్వతీపతి పదాబ్ధిధ్యాన పూజా

మహాత్మ్యము లొనరించుచు వ్రతోప వాసాదులతోఁగాల
క్షేపము జేయు చుండెడివారు.

ఆ దంపతులకు 1823 సం॥లో శివుని యనుగ్రహ
విశేషముచే నొక కుమారుఁడు పుట్టెను. అబ్బాలునకు జననీ
జనకులు మూల శంకరుఁడని నామకరణముచేసిరి. తమవలె
దమ పుత్రుడును బరమ శైవుడు కావలెనని వారికోరిక.

మూలశంకరుఁ డింటియొద్దనే సంస్కృతము నభ్య
సింప మొదలుపెట్టెను. మహామేధావి యగుటచే ననతి
కాలములోనే దానియందుఁ జక్కని ప్రావీణ్యము సంపా
దించెను. అతనికిఁ బదునాలుగేండ్లు నిండెను.

ఆ దినము మహాశివరాత్రి, రాత్రివరకు మూలశంకరుని
తల్లి దండ్రులుపవాస ముండిరి. ఇంకను బెక్కండు వీర
మహేశ్వరులు శైవాగమములను బఠించుచు శివపూజలు
చేయుచుండిరి. శివాలయములలో మిక్కిలి కోలాహలముగా
నుండెను. పగలంతయు నుపవసించి రాత్రి యభిషేకము తది
తర పూజాదికము లొనరించుటకై కుమారుఁడగు మూలశంక
రుని వెంటఁగొని యంతాశంకరుడును, భార్యయు నొక శివా
లయమున కేగిరి. అచ్చట భక్తుల పూజా పునస్కారము
లన్నియుఁ బూర్తియగు నప్పటికిఁ జాల బ్రొద్దుబోయెను,
అందఱును నాయాలయమునందే యచ్చటి వారచ్చటనించుక
విశ్రమించిరి. మూల శంకరుడును పండుగొనెను. కాని యత
నికి నిద్ర పట్టినదికాదు. అతనిదృష్టి శివలింగముపై బడెను.
ఇంతలో నొకమూలనుండి యొక యెలుక లింగముముందు
పెట్టబడిన తినుబండముల కొఱకచ్చటికివచ్చి వానినిఁ దిను
చుండెను, అది కనిపెట్టి మఱియొండు రెండెలుకలు వచ్చెను.

అవియున్నియు నచ్చటి పదార్థములెల్లఁ దిని స్వాభావికచపల భావమున లింగముపైఁ నెక్కి స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగనారంభించెను. ఆదృశ్యము మూలశంకరుఁడు చూచి “ఇదియేమిరా! ఈలింగము దేవుఁడుగదా! అతఁడు సర్వశక్తియుతుఁడని వీరందఱును బూజించిరి. ఈక్షుద్రమూషికములిట్లుఁ విచ్చలవిడిగా నెత్తిపై కెక్కి తిరుగుచున్నను నతఁడుమాటాడఁడేమి? అతఁడు దేవుఁడుకాఁడా? లేక పూజించిన యీ భక్తులందఱును మూఢుల?” అని తర్కించుకొన మొదలుపెట్టెను. ఎట్లును శాలుపోయినదికాదు. అందుచే వెంటనే ప్రక్కనే నిద్రించుచున్న తండ్రిని లేపి తన హృదయగతమైన ప్రశ్న పరంపర యాతనికినివేదించెను. ఆప్రశ్నలు తండ్రివిని “చీ,మూఢాత్మా! ఇట్టి పిచ్చిప్రశ్న లెప్పుడును వేయకుము. అని నుండలించి పండుకొనుమని చెప్పి హెచ్చరించెను. తండ్రి “కదురాడక వెఱచి పండుకొననే కాని యతనికి నిద్ర యెట్లుపట్టును? వారు పూజించుచున్న విగ్రహము భగవంతుఁడు కాడని యతని విశ్వాసము. విగ్రహారాధన హిందూమత విరుద్ధమని యతని మతము. విగ్రహపూజకూడదని యతనిసిద్ధాంతము. అయినను కొంతకాలమువరకుఁ దండ్రికావిషయము తెలియనీయలేదు.

గుడిలో నాఁటిరాత్రి తండ్రి చీవాట్లు పెట్టినది మొదలు మూలశంకరుని బుద్ధి పూర్తిగమారిపోయెను. తన ప్రశ్నలకు దండ్రి జవాబు చెప్పలేక యాగ్రహించెనని గ్రహించి యా విషయమై యాతనితో నెప్పుడును బ్రస్తావించెడివాడుకాఁడు. తనలోఁదానే యేదియో యెల్లప్పుడును నాలోచించుచుండెడి వాఁడు. తత్త్వజిజ్ఞాస యతని హృదయమున బాగుగఁ బాదుకొనెను. ఆసమయముననే యతని ప్రియసోదరి విశ్రాంతి

వ్యాధిచే నాకస్మికమరణము నొందెను. కొద్ది దినములకే నతని పినతండ్రియు పరమపదించెను. అప్పటినుండియు మూల శంకర్సు తత్త్వవిచారణ మినుమడించెను. జననమరణరహస్యముల నెఱుంగవలయునను తహతహ యత్ని కెక్కునయ్యెను. మృత్యువును జయింపవలెనని యతఁ డుద్యుక్తుఁడయ్యెను.

సదామనన శీలుడై యైహికమును రోసినవానివలెఁ గన్నట్టు కుమారునిఁజూచి తలిదండ్రులు మిక్కిలి విచారిపడి వివాహమొనరించినచో నతఁడు చక్కఁబడఁనని యూహించి యద్దానికై ప్రయత్నంచిరి. మూలశంకరుఁ డీవిషయము నెఱిగి తనకు పెండ్లి వలదని వారిని వారించెను. పెండ్లిమాట దలపెట్టినచోఁ బాటిపోవునని భయపడి వానిని సమీపగ్రామమున నొకపురోహితునికడఁ జదువఁబెట్టిరి. మూలశంకరుఁ డచ్చట నున్నట్లే యుండి తిరిగి తన తల్లిదండ్రులు తనవివాహ ప్రయత్నము చేయుచున్నారని విని యటనుండి యొకయర్థరాత్రమునఁబట్టుకొనుటకువీలులేనంతదూరము పాటిపోయెను.

అతఁడొక యరణ్య మార్గమువట్టెను. పలుకష్టములకు లోనయ్యెను. కాని ధైర్యము మాత్రము వీడలేదు. ఒకచో నతఁడొక సన్యాసిని గలసికొనెను. తానుగూడ నతనివలెఁ గావలెనని యతఁడనుకొని కాని గుడ్డలుగట్టి బ్రహ్మచర్యముఁ బాటించుచు 'శుద్ధచైతన్య బ్రహ్మచారి' అని తన నామమును మార్చుకొనెను. అతఁడా సన్యాసి వెంటనంటి కొంతకాలము తిరిగెను. తరువాత నొంటరిఁ బయలుదేరిపోయి సిద్ధపురమును పట్టణముఁజేరెను. అక్కడఁ బ్రతివత్సర మొకసభ జరుగును. దానికి సిద్ధసాధు సత్పురుషు లెందరో వచ్చునాచారముగలదు. ఆ సమావేశమునకు వచ్చెడి సిద్ధపురుషులలో

నెవ్వడైన దనకు జ్ఞానోపదేశముఁ జేయువాఁడుండకపోవునా యనునాశతో నతఁడచ్చటనాగెను.

అతఁడు సిద్ధపురము వచ్చెనను వార్తఁ దెలిసి కొంత మంది యనుచరులతో నంబాశంకరుఁడచ్చటికేగెను. కుమారుని కాషాయాంబరములు బిఱ్ఱపాత్రముఁ జూడగ నే తండ్రి కడుపు బ్రద్దలయ్యెను. కుమారుఁడు దనయాశయములన్నియు భగ్గుముజేసెనని కోపించి యంబాశంకరుఁడతని చేతిలోని పాత్రనులాగుకొని నేలపైఁబగులనేసెను. అతఁడుకుమారునిఁ బలువిధముల నిందించెను. శాంతమూర్తియగు మూలశంకరుఁడు మారుమాటాడలేదు. తండ్రి యతనినిజూచి తనతో రమ్మని యాజ్ఞాపించెను. కుమారుఁడతని వెంటనంజెను. వారిరువురును బయలుదేరి స్వగ్రామమునకుఁ బోవుచుఁ జీకటి పడుటచేఁ ద్రోవలో నొకసత్రములో బసచేసిరి. నాటి రాత్రి యంబాశంకరుఁడు గుఱువెట్టి నిద్రించుచుండగా మూలశంకరుఁడు మరలఁబారిపోయెను. తండ్రి లేచి చూచుసరికిఁ గుమారుఁడగుపడలేదు. ఇకవానిని మార్పుట దుస్సాధ్యమని యంబాశంకరుఁడు నిరాశచేసికొని నిజగృహోన్ముఖుడయ్యెను.

మూలశంకరుఁడు తిరిగి యనేక సాధుపురుషులను దర్శించెను. చివరకతనికి స్వామి పూర్ణానంద పరమహంస యను నొక మహనీయుని దర్శనభాగ్యము లభించెను. అతనినిఁ జూచి నవ్పటినుండియు మూలశంకరునకు గురుభారము కుదిరెను. అతఁడే మూలశంకరునకు 'దయానంద సరస్వతి' యను నామమొసఁగి తత్త్వోపదేశ మొసఁగి యనుగ్రహించెను. అతఁడాపరమహంస కడనే కొంతకాలముండి యనేక వేదాంత రహస్యముల నెఱింగెను.

అనంతరము దయానందుడు తీర్థయాత్రలను సేవించవలెనను సంకల్పముతో బయలుదేరి హరిద్వారము, హృషీకేశము, బడరీ నాథము, కాన్పూరు, అలహాబాదు మున్నగు మహాక్షేత్రములదర్శించెను. అన్నియుఁగాలిసడకనేపోయెను. అతఁడు హిమాలయములను గూడ దర్శించెను. వానిలోనొక యాశ్రమము నిర్మించుకొని యచ్చటఁగొని దినములు గడిపెను. అక్కడనతని కొకమతాదికారితో బరిచయము కలిగెను. ఆమతమునకుఁ గొన్నిలక్షల యాస్తియుండెను. అతఁడు దయానందు నచటనుండుమనికోరెను. ద్రావ్యపేక్ష తనకు లేదనియు, నట్టికోర్కెయే యుండినఁ దన యొద్దనే కావలసిన ధనముగలదనియుఁ జెప్పి నిరాకరించెను. అతఁడు హిమాలయ పార్వతమునఁ జాలదూరము పోయెను. ఎన్నియో హిమనదముల దాటెను. అట్లుకొంతదూరము పోగా నే యతని కక్కడ నొక సిద్ధుఁడు కన్పడెను. దయానందుఁడు నిజసంశయములను గొన్నిటినాతనికి నివేదించి విచ్ఛేదము చేయుమని ప్రార్థించెను. కాని యాసిద్ధుఁడట్లా నరింపఁజాలకపోయెను.

దయానందుఁడావిధముగాఁ బదునారేండ్లు తిరుగాడెను. సంపూర్ణ తత్త్వజ్ఞాన మతని లక్ష్యము. ముత్రలను నొక పట్టణమున నెనుబదియేండ్ల వాఁడొకడున్నాడనియు, నతఁడు దవసంశయ నివృత్తి చేయగలడనియు విని యతఁడచ్చటికిఁ బోయెను. ఆవృద్ధుని పేరు విరజానందుఁడు. అతఁడు నిజముగా జ్ఞాన వయోవృద్ధుఁడు. అతని యాశ్రమమునకు వెళ్లి దయానందుఁడు మెల్లగాఁ దలుపు దట్టెను. విరజానందుఁడు తలుపు తెరిచి దయానందునిఁజూచి యవ్యాజ్రపేమంబున గౌరిలించు

కొని తనకడ నుండుటకుఁ దామోసంగెను. అప్పటికి దయా నందునకు ముప్పదియాయేండ్లు.

విరజానందుని యాశ్రమములో జీవితము కడునియమ బద్ధము. దయానందుడు ప్రతిదినము తెల్లవారు జామున కి గంటలకు మేల్కొంచి యాశ్రమ సమ్మార్జన జలాహరణాది కృత్యము లెన్నియో నిర్వర్తింపవలెను. ఎట్లో యోగికపట్టి దయానందుడు కొంతకాల మక్కడఁ గడపెను. నాల్గు వేదములు పూర్తిగాఁ జదివెను. సకలశాస్త్రముల సారము కరతలామలక మొనరించుకొనెను. విద్యపూర్తియైనంతనే విరజానందునకుఁ నతఁడేవియో గురుదక్షిణ సమర్పింపబోగా నతఁడు 'దయానందా! వేరువిధమగుగురుదక్షిణ నాకువలదు. వేదసారమును లోకమున కందజేయుము. అదియే నాకు మిక్కిలి యిష్టమగుగురుదక్షిణ' అనిపలికియీతని నాశీర్వాదించి వంపిపై చెను.

దయానందుడు 40వ యేట గురూపదేశాను సారముగా హిందూదేశ పర్యటనము ప్రారంభించెను. ఆతఁడనేక రాష్ట్రములు, స్వదేశ సంస్థానములు చూచెను. ఎక్కడఁ జూచినను నతనికిఁ బ్రజలలో విగ్రహారాధన మెక్కువగా గనఁబడు చుండెను. వారిలో నంధ విశ్వాసములును బెక్కు పాతుకొని యుండెను. వారి ప్రాచీన నాగరికతను, ఉపనిషత్తమును, ఏకేశ్వరో పాసనమును వారు విస్మరించిరి. అనేక దేవతారాధనలు, విగ్రహపూజ, బాల్యవివాహములు శ్రీల యెడ నిరాదరణ, వర్ణవ్యవస్థ, అస్పృశ్యత, యివి

యన్నియు హిందూమత కల్పమునకుఁ జీడపురుగులవలె నుండెను. వానిని మొదలంట రూపుమాపినఁగాని సనాతన హిందూమతము నిలువఁ జాలదని యతఁడను కొనెను.

హరి ద్వారములోఁ బ్రతివత్సరము 'కుంభమీశ' యను నొక యుత్సవము జరిగెడిది. దానికి భక్తు లెందఱో దూరప్రాంతముల నుండి సైతము వచ్చెడివారు. అక్కడికిఁ భోయిన బహుజనులకు దనయభిప్రాయములను, వైదిక ఘృతస్వరూపమును బోధించుట కవకాశముండునని యను కొని యచటకు బోయెను. ఉత్సవ దినమున నచ్చటికి వచ్చిన వారందఱకును నిజమత సందేశములను గంభీరోపన్యాస మొనరించెను. విగ్రహారాధనకూడదని చెప్పునాతనినిగొందఱు పిచ్చివాడని హేళనచేసిరి. పరిహాస పూర్వకముగాఁగొందఱు ఛప్పటులు సఱచిరి. కొందఱుదూషించుచు దిగుమని వెనుక నుండి యార్చిరి. కాని కొంతమంది కతఁడు నుడివిన దానిలో సత్యము బోధపడెను. కొందఱతనికి శిష్యులుగాఁ గూడ నయి యుతని ననుగమించిరి.

దయానందుఁడు నిజబోధామృతమును సంయుక్త రాష్ట్రములు వంగదేశము, బాంబాయి, రాజపుత్రస్థానము, పంజాబు మున్నగు ముఖ్యప్రదేశములలో వెల్లివిరియించెను. కొన్నిచోటులలో నతఁడు దెబ్బలుగూడఁదని యెన్ని యిక్కట్టులకు లోనైనను దనబోధమాత్రము వదలలేదు. కొంతమంది కాశీనుండియు లతనితో వాదించదలచి యచ్చటకుఁ బిలువనంపిరి. ఏమి మూడునోయను భయముచే దయానందుని శిష్యులచ్చటికిఁబోనద్దనిరి. కాని దయానందుఁడు వినకధైర్యముతో వారణాసికిఁబోయి వారితో వాదమునకు సిద్ధపడెను.

అప్పుడు దయానందునకు వారితోఁ దీవ్రవాదము జరిగెను. పండితులోడిపోయిరి. హిందూమతమున కంతకును గేంద్ర మనఁదగుకాశిలోనాఁడాతఁడొందిన విజయమున కతఁడెంతయు నుప్పొంగెను.

దిగ్విజయానంతర మొకనాఁడు దయానందుఁడు కాశిలో గంగానదియొడ్డున నేదియో దీర్ఘముగా నాలోచించుచుఁ గూర్చుండెను. నిరోధిపండితులిరువురది చూచివెనుకగావచ్చి యతనిని గంగలోనికిఁ ద్రోయుటకుఁ బ్రయత్నించిరి. వారతని చేతులను గట్టిగాఁ బట్టుకొని లోతునీటిలోనికిఁ దీసివోనిపోయి ముంచసాగిరి. కాని బలవంతుడైన దయానందుఁడున్నట్లే యుండి వారిపైఁ దిరుగఁబడి తన రెండుచేతులతో వారిరువురి కంతములను బిగ్గబట్టుకొని బుద్ధివచ్చునట్లు ముంచి లేవ నైత్య మొదలుపెట్టెను. వారు రక్షింపుమని దీనముగాఁబ్రార్థింపగాఁగనికరించి విడచిపెట్టెను. ఇకఁనన్నఁడును నిట్టి నికృష్ట కృత్యము లొనరింపకుండవి హెచ్చరించెను.

దయానందునకుఁ బలువురు మహాసీయులతోఁ బరిచయము కల్గెను. పూనాలో మహాదేవ గోవిందరెనడే యను మహాసీయుఁడు దయానందుని బోధ మెచ్చుకొని యతని నేనుఁగుపై నూరేగింపవలెనని ఏర్పాటుచేసెను. దయానందుని ప్రతిపక్షుల దేసమయమున నొకనికి మసిపూసియొక గాడిదపై నూరేగించిరి. ఎవరిదుష్కృత్య ఫలము పొరే యనుభవించుటకు లెమ్మని దయానందుఁడు రెనడే ననుసరించెను.

పంజాబులో దయానందుని బోధనలకుఁ మంచి యాదరము కలిగెను. అక్కడఁ జాలమంది యనుయాయులేర్పడిరి. అమృతసర్లో సతఁడాకమా రుపన్యసించుచుండఁగా గొంత

మండికిఁ గోపమువచ్చి తిట్టుచు నీతనిపై లేచిరి. అతఁడు మాత్రమేమియుఁ దొందరపడలేదు. శాంతముగను, యుక్తియుక్తముగను నతఁడు వారితో వాదించి వారిక్రోధము నుపశమింపఁ జేసెను.

గుజరత్ వాలాయంకును నొక గ్రామమున నతఁడొక వీధివెంట బోవుచుండఁ గొంతమంది దుర్మార్గులు రాలురువ్విరి. అప్పుడు దయానందుఁడు చిరునవ్వునవ్వి “ఈనాఁడూ నాపైన రాలురువ్వి నవారే కొంతకాలమునకు జ్ఞానోదయమైనాపైన బూలురువ్వుదురు. అట్టి దినము త్వరలో రావలెనని నాకోరిక” అని వల్కెను. ఒకమారతఁడు వజీర్ బాద్ అనుచోట నుపన్యసించుచుండ నొకరుంటరి యొకరాయి పెట్టి యతనినిఁ గొట్టెను. అదితగిలి యతనికి రక్తము వెల్లువలై ప్రవహించెను. దానిని గుడ్డతో నద్దకొనుచునే యతఁడు న్యూనమును సాగించెను. ఎవ్వరినిగాని యేమియు ననలేదు. ఆహా ఎంతసాహసము! ఒక గ్రామమున నతనికి విషముపెట్టి చంపుటకుఁ బ్రయత్నము జరిగెను. ఒక తములపాకునకు విషముపూసి యొక బ్రాహ్మణుని ద్వారమున దానిని దయానందున కందఁజేసిరి. పాపము తెలియక యతఁడు దానిని నమలెను. కాని వెంటనే గ్రహించెను. ఉమ్మివేసెను. దైవకృపవలన నతనికేమియు హానిగలుగలేదు. దానిని బట్టుకొని వచ్చిన బ్రాహ్మణుఁడు భయపడి పారిపోయెను. కాని రక్షక భటులతనిని వెంటడించి పట్టుకొని కారాగారమున బంధించిరి. రక్షక భటాధికారి యొకఁడు దయానందునకు భక్తుఁడు. ఆ యధికారితోఁజెప్పి తన మూలమునఁ జెఱుఁదగిలిన బ్రాహ్మణుని విడిపించెను.

దయానందుఁ డొకప్పు డలహాబాదులో నుండగా నొక బ్రాహ్మణు డొక మిత్రాయుబుట్ట తీసికొనివచ్చి స్వామికి గమర్పించెను. అప్పుడు స్వామి హైకోర్టు న్యాయాధిపతియగు సర్ సుందర్ లాల్ అనువానితో మాటాడుచుండెను. స్వామి యా బ్రాహ్మణునకొక యుండనీయఁబోగా నతఁడు వలదనెను. స్వామి యెంత బ్రతిమాలినను నా బ్రాహ్మణుఁడు వినకుండెను. అంత సుందర్ లాల్ ఒకటి తీసికొని యొక కుక్కకువై చెను. ఆ కుక్క దానిని దివి గిలగిల తన్నుకొని మరణించెను. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు చేయఁదలఁచిన ఘోరకృత్యమును దెలిసికొని న్యాయాధిపతియగు సర్ సుందర్ లాల్ అతనిని జైలు సాలకుఁబంప నిశ్చయించుకొనెను. కాని దయానందుఁడు దయానందుఁ డగుటచే నట్లు వలదని వారించి యా బ్రాహ్మణుని విడిపించెను.

ఒకప్పుడు రాజపుత్ర సానములో నుదయపుర మహారాజుగారు దయానందునిఁజూచి తన శివాలయములో మహంతిగా నుండుమని ప్రార్థించెను. విగ్రహారాధన కంగీకరింపని యాతఁడా పదము నెట్లాప్పుకొనును. అందుచే నతఁడు తిరస్కరించెను. దయానందుఁడు వరభేదమును బాటించెడు. ఒక తూరకుఁ డొకప్పుడు దయానందుని కన్నముఁ దీసికొనివచ్చి యిచ్చెను. అతఁ డత్యాదరముతో భుజించెను. దయానందుఁ డొకమారు యోధపురమహారాజును దర్శించెను. మహారాజు నకును స్వామికిని బరిచయ మంతకంత కెక్కువయ్యెను. స్వామి అదివర కెన్నిదినములనుండియో యోధపురరాజునకు నొక దూరార్థునకును నుండిన స్నేహమునుమా స్పెను. అదురార్థునిఁ గొలుపులోనుండి తొలగింపఁజేసెను. అప్పటినుండియు వానికి

దయానందునిపైఁ గోపముగానుండెను. దయానందున కొక వంటవాఁడుండెడివాఁడు. వానిపేరు జగన్నాథుఁడు. ఆ దుర్మార్గుడు జగన్నాథునిఁ బ్రలోభపెట్టి యేదియో విధమున దయానందునిఁ జంపవలెనని నిశ్చయించుకొనెను. అతని యాదేశముననుసరించి జగన్నాథుఁడు డబ్బుకాశించి పంచదారతోఁ బాటు గాజుచూర్ణముఁజేసి రెండును బాలతోఁగలిపి దయానందునకిచ్చెను. అతఁడు దానిని ద్రావిన కొంతసేపటికిఁగడుపు నొప్పి ప్రారంభమయ్యెను. జరిగిన దుష్కృత్యము నతఁడు గ్రహించి జగన్నాథునిబిలిచి “నీవిచ్చటనుండిన నిన్నుఁజంపి వేయుదురు. ఇదిగోధనము ఎచ్చటికై నను బారిపొమ్ము” అని హెచ్చరించెను. అతఁడట్లే హిమాలయప్రాంతములకుఁ బారిపోయెను. కొంతకాలమున కతఁడు పిచ్చివాఁడై కాలగతి నొందెను. ఎంతమంచివైద్యులు వచ్చి మందిచ్చినను దయానందునకు గుడిరినదికాదు. వారు లోభములేదని పెదవివిఱచిరి. అక్కడనుండి యతని నజ్జీరునకుఁ గొంపోయిరి. అక్కడఁ గూడ నతనికి స్వాస్థ్యము గలిగినదికాదు. ‘జాతస్య మరణం ధృవం’ అని తెలిసికొనిన మహానీయుఁడుగనుక అతఁడానందముగ నే యుండెను. తక్కినవాడు మాత్రమతని యవసకు విచారించెడివాడు. దయానందుఁడట్లే బాధపడివడి 1883 సం॥ అక్టోబరు 30 వ తేదీన పరమపదించెను.

6. హ ర నా ధ బా బా

వంగ దేశమునందు బంగూరామండలమున సోనాముఖి
యను నొక జనపద ముండెను. దానిలో జయరామను నొక
యుత్తమ గృహస్థుడు వాసముచేయుచుండెను. అతని భార్య
పేరు భగవతీదేవి. ఆమె సాధుశీల, సద్గుణఖని. పరమపతివ్రత.
ఆ దంపతులు పేదవారయ్య యథాశక్తిగా నతిధి పూజలు
సేయుచు శివభక్తి తత్పరులై, నిత్యసంతుష్టులై కాలముబుచ్చు
చుండిరి. అదృష్టవశమున జయరామనొక ప్రభుత్వోద్యోగము
గము దొరకెను. దానిని గొంతకాలముజేసెను. విశేషధనా
ర్జనోపాయములలో వాణిజ్యము సర్వప్రకారములమేలగుటచే
జయరాముడు స్వతంత్రముగా వర్తకము చేయనారంభించి
యనతికాలములో విశేషధన సంపాదన మొనరించెను. అతఁడా
యూరిలోని ధనికులలోనికెల్ల నగ్రగణ్యుడయ్యెను. తత్కాల
పరిస్థితుల ననుసరించి కూడబెట్టిన ధనముతో న్యాయముగా
వడ్డీవ్యాపారము మొదలుపెట్టెను. అట్లార్జించిన ధనమును
గేవలము నిరర్థకముగాఁ గూడబెట్టక కొంత తాననుభవించి
తక్కినది చాలవఱకుఁ బాత్రత యెఱిగి పరులకై వినియో
గించెడివాడు. అతఁడు సహజముగా శివభక్తుడగుటచే
స్వగ్రామము నందొక శివాలయమును గట్టించెను. అది వారి
నిరుపమాన శివభక్తి శాశ్వతవిహ్నము.

ఒకనాడు జయరాముడు కలకత్తాలో నుండఁగా
సోనాముఖిలో నింటిదగ్గఱ నతని భార్యయగు భగవతీదేవి
కొక యపూర్వానుభవము గలిగెను. ఆమె కడకొక సాధు
పుంగవుడరుడెంచెను. సాధుసజ్జన దర్శనభాగ్యమునకై
యువ్విభూతుడు నిరంతరసేవా తత్పరయగు భగవతి యా

సాధువున కెదురేగి స్వాగతమొసంగి యుచితోపచారముల చేతను భోజనభాజనములచేతను సంతృప్తునిగా నొనర్చి సావధానమతియై యాతని దివ్యబోధామృతమును గ్రోలుచుండెను. అతడామెకుఁ బెక్కు వేదాంత విషయములు బోధించి తుదకు భగవన్నామ జపప్రభావమును బ్రాశస్త్యమును నుగ్గడించెను. తరువాత నున్నవాఁ డున్నటులే యదృశ్యుడయ్యెను. భగవతీదేవి యతఁడు భగవంతుఁడే యనియుఁ దన్నుద్ధరించుట కట్లు సాధురూపమున నరుదెంచి నాడనియు గ్రహించి యమితా సంద్రము నందెను.

భగవతీదేవికి - సాధువుంగవ సందర్శనసమయముననే కలకత్తానుగరముననున్న జయరామునకొక స్వప్నమువచ్చెను. డానిలో నొకసాధుజీ దర్శన మొసంగెను. అంతియకాక యతఁడు జయరామునిజూచి “సజ్జనాగ్రణీ! నీ కనతి కాలము ననే యొక పుత్రరత్నము లభింపఁగలదు. అబ్బాలుడు కేవల భగవదంశచే జనించును. నామజప ప్రభావమెఱిగి నీవు సకుటుంబముగా సుఖింబుండుము” అనిపలికి యంతరానమయ్యెను. జయరామునకు వెంటనే మెలకువగలిగి లేచి దైవానుగ్రహ విశేషమున కచ్చేరు వందుచుఁ దత్క్షణమే నిజస్వప్న వృత్తాంతమును భార్యకెఱిగింప నోనాముఖికఁ బ్రయాణమయ్యెను. త్రోవపొడవునను భగవన్నామస్మరణయే. ఆనందతాండవమే. భక్తిపారవశ్యమే. జయరాముఁడు నిజగృహమునకుఁ జేరి నంతనే భార్యాభర్తలిరువురును నెవరియనుభవములను వారు పూసగుచ్చినట్లు చెప్పకొనిరి. ఇరువురును నాశ్చర్యచకితులైరి.

పై నఁ బేర్కొనిన విషయము జరిగిన కొలది దినములకు 1865 వ సం॥లో భగవతీదేవి ముద్దులమూటఁ గట్టు నొక

బాలునిఁగ నెను. పురుడుపదిదినములుసలక్షణముగాఁగడచెను. జయరాముఁడు పదునొకండవ దినమున బారసాల మహోత్సవముఁ జేసికొనఁ గుతూహలము గలిగి తగు ప్రయత్నము లన్నియు నొనర్చెను. నాటి యుదయమొక పండితసభ నేర్పాటుచేసెను. సభ పదిగంటలకుఁ బ్రారంభము. సమస్త శాస్త్రకోవిదులగు పండిత ప్రకాండు లెందఱో వివిధవిషయములపైఁ జక్కగా నుపన్యసించిరి. బాలుని నామకరణమేమని చేయనగునా యని జయరాముని హృదయమాలోచన సల్పుచుండెను. అంతలోఁ బూర్వపు సాధుజీ యక్కడకువచ్చి తన వాగమృతముచే నందఱును ముంచెత్తియబ్బాలునిఁజేతులలోనికిఁ దీసికొని స్వయముగా 'శ్రీహరనాథ' అని నామకరణ మొనరించెను. తదుపరి యబ్బాలుని యవతారోద్దేశమును భక్తిభగవన్నామజప ప్రభావమును నందఱకును గర్ణ రసాయనముగా బోధించెను. ఆ సాధువుంగవునియొక్కయు నితర పండితులయొక్కయు నుపన్యాసములచే నా సభ మూఁడు దినములు జరిగెను. తరువాత నెక్కడివా రక్కడకు వెడలి పోయిరి.

భగవతీ జయరాములు హరనాథు నల్లారు ముద్దుగాఁ బెంచుచుండిరి. అతఁడు నాలుగయిదేండ్ల ప్రియమువాఁడయ్యెను. ఇంతలోఁ బాపమాకస్మిముకగా జయరాముఁడు మరణించెను. కుటుంబభరణభారము హరనాథునకుం బెనుబెద్ద వాఁడగు శివరామునిపైఁబడెను. హరనాథునకుఁ గమలాదేవి యను నొక పోదరికూడ నుండెను. శివరాముఁడు హరనాథుని కదిమొక బెద్దవాఁడే కాని పయసున కతఁడును జన్మవాఁడే.

వారిరువురును గలిసియే చదువుకొనుచుండెడివారు. తల్లిభగవతియే వారికెట్టి లోపమును గలుగకుండ బోషించుచుచెను.

ఒకనాటి రాత్రి శివరామ హరనాథు లిరువురును దమగృహంబున కనతి దూరములోఁగల తమ పినతండ్రుగారి యింటియొద్దఁ జదువుకొని తిరిగియింటికివచ్చుచుండిరి. వారిరువురకును ద్రోవలోనొక దివ్యపురుషుని సందర్శనము గలిగెను. ఆతేజోమూర్తినిఁ గాంచినంతనే శివరాముఁడు భయగ్రస్తుడై చివరకు మూర్ఛపోయెను. పూర్వజన్మ సంస్థారముగల మన హరనాథుఁడు తనమయిండ్ల యామహాత్మునకు భక్తిపూర్వకముగా నమస్కరించి తాదాత్మ్యమును బొంది దేహభావము లేకుండఁ బడిపోయెను. మొదలనే మూర్ఛమునిగిన శివరాముడు కొంతనడికిఁ దెప్పరిలి వెంటనేయింటికిఁ బరువెత్తుకొని పోయి యావృత్తాంతమంతయుఁ దల్లికి నివేదించి యామెను వెంటఁబెట్టుకొని హరనాథుని యొద్దకుఁ బరుగెత్తెను. భగవతి యాదివ్యపురుషునికై నలుగడల వెదకెను. కాని కనఁబడలేదు అతఁడు భగవంతుఁడే యను నెఱుక గల్గిన యిల్లాలగుటచే వెంటనే భగవన్నామమును జేయుచుఁ గుమారునిదేహ మాపాదమస్తకమొక్కసారి నిమిరెను. హరనాథునకు స్మృతికలిగి లేచి కూర్చుండి తల్లికి నమస్కరించెను. తల్లియుఁ బరమభక్తుఁడగు కుమారుని దివ్యానుభూతి కచ్చెరువందుచు నాతనిఁ గాగిలించుకొని ముద్దాడెను. జరిగిన ఘట్టాన్నివృత్త విషయమును గుఱించి ముచ్చటించుకొనుచు వారింటికి వెడలిపోయిరి.

భగవతీ దేవి సహజప్రేమ స్వరూపిణి. ఆమెకుఁ గుమారు లిరువురును నొక్కరూపయ్య హరనాథునిపై నధిక

వాత్సల్యము. హరనాథున కయి దాటువత్సరములు వచ్చెను అతని నెంతజాగ్రతగాఁ బెంచినను నెప్పుడును నేదియో యొక రుగ్మతచేఁ బీడింపఁ బడుచుండెడివాఁడు సహజముగా నన్నముగా నుండెడివాఁడు, బలహీనుఁడు, ఏమికారణము ననో కాని యతఁడు నానాఁటికి క్షీణింపనారంభించెను.

శారీరకముగా దుర్బలుఁడయినను నతఁడు మానసిక పటిష్ఠతగల్గి విద్యారంభ కాలమునుండియుఁ జారుకుండనముఁ జూపుచుఁదోడిబాలురకంటె మిన్నగాఁ జదువుచుఁ బ్రైమరీ పరీక్షలోను త్తమశ్రేణిలోను తీర్ణుడయ్యెను. ఆపాఠశాలలోని ప్రధానోపాధ్యాయుఁడు హరనాథుని నడవడినిగుఱించి చక్కని యోగ్యతాపత్రము నొసంగెను. సోనాముఖి వదలి హరనాథు డున్నత విద్యాభ్యాసమునకుఁ గలకత్తాకుఁ బోయెను. అతఁడుఁ గలకత్తాలోఁ జదువుచుండగాఁ జిన్ననాటిఁనుండియుఁ బాఠశాలలోనియున్న క్షయవ్యాధి తిరిగితలసూపెను. అది నోటర క్తము కూడఁ బడునంతటి తీవ్రరూపమును దాల్చెను. ప్రతిదినము సాయంతాలము కొంచెము జ్వరముకూడఁ దగులుచుండెడిది. అయినను విద్యావ్యాసంగమును మాత్రము వీడలేదు. ఒక నాటి యర్ధరాత్రమున నతఁడు నిద్రించుచుండఁగా నతని కొక దివ్యవిచిత్రానుభూతి కలిగెను. ఒకానొక చిన్నగోపబాలుఁడు హరనాథుని యురముపైకివచ్చి కూర్చుండి యతనికి నోవకుండ నతని పొట్టలోనుండి యొక మాంసపు ముద్దను వెలికిఁదీసి యదృశ్యుడయ్యెనట. తెల్లవాటి యతఁడు లేచునది కతని క్షయ యంతయుఁ బటాపంచలై సంపూర్ణారోగ్యము గల వాడయ్యెను.

హరనాథుడు కలకత్తాలో విద్యముగించి తిరిగి సోనాముఖి చేరుకొనెను. కుసుమాంబయను నామెను వినాహమాడెను. అక్కడ హరిసేవా సంఘమును నొకభాగవత సంఘమును స్థాపించి నామజప ప్రభావమును గుఱించి యండఱకును బోధించు చుండెను. అతడు జాతిమత భేదమును బాటింపడు. భగవంతుని దృష్టిలో నందఱు సమానులేయని యతని మతము. పూర్వార్చన పరాయణుడగు నతనియన్న శివరామున కతని యభిప్రాయములు నచ్చినవికావు. అవి యన్నియు విపరీతముగాఁదోచెను. అందుచే శివరాముడు హరనాథుని నింటినుండి తరిమివైచెను.

స్వసామర్యవిశ్వాసముగల హరనాథుఁ డావంతయు వంతనొండక సోనాముఖికి సమీపమునఁగల యయోధ్యకుఁ బోయి యచ్చట నుపధ్యాయవృత్తి నవలంబించి గౌరవముగాఁ గాలముఁ బుచ్చుచుండెను. అతఁడక్కడ నుండగాఁ గాశ్మీరమున నతనికొక యుద్యోగములభించెను. శ్రీనగరులో మతధర్మవ్యవస్థకు మంత్రియగు జయంతి ప్రసాదు బహద్దరు వారి యాధరాభిమానముల వలన నతఁడా యుద్యోగములోఁ బ్రవేశించెను. సహజముగాఁ దెలివితేటలు సత్ప్రవర్తనము గలవాఁడగుటచే నతఁడచ్చటఁ బైయధికారుల మన్ననకుఁ బాత్రుడై వేతనాభి వృద్ధినొంది సుఖముగాఁ గాలముఁ బుచ్చుచుండెను.

1893 సం॥లో హరనాథునకు అతులవిహారనందియను మహానీయుని సాంగత్యలాభము గలిగెను. అప్పటినుండియు హరనాథుని దివ్యత్వము ప్రపంచమునకు విదితమయ్యెను. అప్పటికి హరనాథునకు ముప్పదియొక్క వత్సరములుండెను.

1896 సం॥లో గాశ్మీరదేశపు మహారాజు ప్రతి వత్సరము శీత కాలములో బయలుదేరు వాడుకచొప్పున శ్రీనగరునుండి జమ్మునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను. హరనాథుఁడుకూడ యా మహారాజుతోఁగూటు బయలుదేరెను వారు కొంతదూరము పోవుసరికి నాకస్మికముగా హరనాథుఁడు క్రిందబడి పోయెను. అందఱుఁ జూచుచుండగనే యతఁడు విగతజీవుఁ డగుటయు మరుక్షణముననే యొక దివ్యజ్యోతి యతని దేహమున బ్రవేశించుటయు జరిగెను. అంతసతఁడు నిద్రనుండి లేచినవానివలె 'నా పని నేనే స్వయముగా నెరవేర్చుకొన వలసిన సమయ మాసన్నమయినది' యనుచు లేచికూర్చుండి ముఖమున బ్రహ్మతేజము తాండవింప దనతో నరుదెంచిన వారినందఱును జూచి భగవన్నామ ప్రభావమునుగుఱించి యపూర్వ బోధామృతమును వర్షించెను.

హరనాథుని దివ్యానుభూతులనుబట్టి చూడగా మొట్ట మొదట నతనిశరీరమును దరువాత నతనియాత్మయు రెండును బరిశుద్ధములై దివ్యత్వము నొందినవి. హరనాథుఁడట్లు దివ్య పురుషుఁడయ్య నైహికమును బూర్తిగా నొక్కమారు పడలక 1914 సం॥వఱకుఁ దానుజేయుచున్న యుద్యోగమునందే యుండెను. తరువాతఁబూర్తిగా విరామ సౌఖ్యము ననుభవింపఁగోరి యుద్యోగమునుండి విరమించుకొనెను. అయినను నతనికిఁ గాశ్మీరప్రభుత్వముపారు కొంతవేతనమిచ్చుచునే యుండెడివారు. ఆ స్వల్ప వేతనముతోడనే కాలక్షేపముఁ జేయుచు తన మహా తరనామ సందేశమును జనులెల్లర కందించుచుండెను. కలకత్తానగరములో నీతఁడు 'హరనాథ తత్త్వప్రచారిణసభ' యనునొక సంఘమును స్థాపించెను.

1911 సం॥లోఁ బూరిలోఁ నొకభక్తుఁడు హరనాథునకు మూఁడున్నరయకరముల భూమి నుచితముగానిచ్చెను. ఆ ప్రదేశమున బాలసోదరుజమిందామఁడును హరనాథభక్తుఁడు నగు నొక మహాసీయుఁడొక దివ్యభవనమును గట్టించెను.

ఈవిధముగా హరనాథునకు బెక్కుమంది భక్తు లేర్పడిరి. సిమ్లానగరమున నతఁడొక యాశ్రమమును స్థాపించెను. అట్లే బృందావనమున నొకదానిని నెలకొల్పెను. ఆ యా యాశ్రమవాసులగు భక్తులకు హరనాథుఁడు చూపిన విచిత్రాను భవములిన్నియని చెప్పటకు వలనుపడదు. అవి యనంతము, అప్రమేయము, అతని కనుదినము భక్తులనుండి పెక్కు లేఖలు వచ్చుచుండెడివి. వానియన్నిటికిని నతఁడుప్రత్యుత్తరమువ్రాసి పంపుచుండెడివాఁడు. అతఁడు కలియుగ కృష్ణుఁడు. నేటికి సుమారు నాలుగువందల సంవత్సరముల క్రిందట శ్రీకృష్ణచైతన్య ప్రభువు నామజపప్రభావమును లోకమునకు బోధించెను. అది మరపునకు వచ్చినట్లుండుటచే “గతాస్మరణాన్తుక్తిః” అనునాసందేశమునే శ్రీహరనాథుఁడు లోకమునకు జ్ఞాపకముఁ జేయుటకై ప్రాకృత పురుషుఁడై జన్మించెను. అట్టి మహాపురుషుడు నిజమత ప్రచారకార్య భారమును శిష్యవర్గముపై మోపి 1927 సం॥ మే నెల 25 తేదీన రాత్రి 9 గంటలకు భౌతిక దేహమును జాలించి కీర్తి కాయుండయ్యెను.

రామ తీర్థ స్వామి

పంజాబురాష్ట్రములో గుజరన్వాలా మండలమునందు మురళీవాలా యనునొక గ్రామముండెను. ఆ గ్రామమునందు క్రీ. శ. 1873 సం॥ అక్టోబరువది రెండవతేదీ నరియగు కాత్తికశుద్ధ పాడ్యమీ బుధవారమునాడు హీరానందుడను నొక దరిద్రుని భార్య గర్భమున నొక కుమారుడుడ యిచ్చెను. అతడే రామతీర్థస్వామి. హీరానందుని వంశము మిక్కిలి పవిత్రమయినది. వసిష్ఠమహర్షి యావంశమునకు మూలపురుషుడు. హిందీభాషలో బ్రసిద్ధి కెక్కిన రామాయణమురచించిన తులసీదాసీ వంశములోనివాడే !

రామతీర్థుని జననకాల దోషమెట్టిదో కాని యతడు పుట్టినకొన్ని దినములకే తల్లి మరణించెను. అతని పోషణ భారమంతయు నతని యన్నయగు గురుదాసుపైనను నొక ముసలి మేనత్తపైనను బడెను. ఆ మేనత్త పరమభక్తురాలు. గురుదాసుకూడ గొప్పభక్తుడు. బాల్యమునందు రామ తీర్థులు వారిరువురి కడను బెరిగినపుడే యతనిలో భక్తిబీజము లంకురించెను. పూర్వ సాంప్రదాయాను సారముగ నతని కైదవయేట నక్షరాభ్యాసముజరిగెను. స్వగ్రామమగు మురళీ వాలాలో నొకవీధిబడికి పోవుచుండెను. మాతృభాషయగు హిందీ భాషయేకాక పాశ్చాత్యము, ఉరుదు, సంస్కృతము మున్నగు భాషలనుగూడ నభ్యసించుటకు మొదలుపెట్టెను. గురువు లొకసారి బోధించిన జాలును. చానిని వెంటనే ధారణచేసి యప్పగించెడివాడు. అయిదవ తరగతిలోనే యతని పెక్కుపాఠశీక గీతములు సంస్కృత శ్లోకములు

కంఠస్థములు అతనికాటలనిననసహ్యము దానికి వినియోగింప
వలసిన కాలమునుగూడ విద్యాభ్యాసమునకే నియోజించెడి
వాడు. పదవయేట నైదవ తరగతియందు తీర్ణుడయ్యెను.

మురళీవాలాలో మాధ్యమిక పాఠశాలలేదు. అందుచే
రామతీర్థులు స్వగ్రామము విడచి దానికేడుమైళ్ల దూరములో
నున్న గుజరన్వాలాకుఁ బోయెను. అక్కడ నతనికిఁ దగిన
గురువాకఁడు దొరకెను. అతనిపేరు భగవద్ధనరాంజీ. అతఁడే
రామతీర్థుల కొకవిధముగ నాధ్యాత్మికగురువుకూడనయ్యెను.
గుజరన్వాలాలో నతఁడు చదువు ప్రారంభించిన దినముల
లోనే యానుండలము నందలి నజీరాబాదా తాలూకాలోని
విరోకియను గ్రామము నందున్న రామచంద్ర పండితుఁడను
నొకసద్బ్రాహ్మణుని కుమార్తెనిచ్చి రామతీర్థులకువివాహము
గావించిరి. ఒక వత్సరమైనను దప్పక యతఁడు పదునైదవ
యేట మెట్రిక్యులేషను పరీక్షలోఁ దన పాఠశాలలో
బ్రహ్మముడుగ ను తీర్ణుడయ్యెను. విశ్వవిద్యాలయమునం
దు తీర్ణులైనవారిశ్రేణిలో నీతనిదిముప్పదియెనిమిదవసానము.

ఆపజయ మున్నది యెన్నఁడెఱుంగని రామతీర్థులకుఁ
గళాశాల విద్యనభ్యసించవలెనని మిక్కిలి కుతూహలముగా
నుండెను. కాని వలయు ధనములేదు. అయినను నతని తెలివి
తేటలకును సత్రప ర్తనకునుమెచ్చుకొని గుజరన్వాలాపేరులే
చందాలు వైచుకొని కళాశాలవిద్య కతనికిఁ గావలసిన ధన
మొసంగిరి. అతఁడు లాహోరు షార్కన్ క్రైస్తవ కళాశాలలో
బ్రవేశించెను. 'వృద్ధుడగు తండ్రికిఁ గుమారుఁడింకను జదు
వుట యిష్టములేకుండెను. పైపెచ్చు రామతీర్థులభార్య కాపు
రమునకుఁ గూడవచ్చెను. ఏదియేని నుద్యోగములోఁ బ్రవే

శించి కుటుంబ నిర్వహణమునందన్నకుఁ జేదోడువాదోడుగా నుండవలెనని హిరానందుని యభిప్రాయము. ఇట్టి తనయభిప్రాయమునకు న్యతిరేకముగాఁ గళాశాలలోఁ బ్రవేశించుటచే. నతఁడు రామతీర్థునిపైఁ గోపించి యింటినుండి వెడల నడచెను. తనభార్యను బోషించుభారముఁ దండ్రికి వదలనేలయని యతఁడామెనుగూడ లాహోరు నగరమునకుఁ దనవెంటగొని పోయెను. అచటఁ గొంతమంది విద్యార్థుల యిండ్లకేగి వారికిఁ బాఠములు చెప్పి దనకుఁగావలసిన డబ్బు సంపాదించు కొనెడివాఁడు. 1890 సం॥లో యఫ్. యె. పరీక్షలో నుత్తమోత్తమముగాఁ గృతార్థుడయ్యెను. తత్ఫలితముగా నతనికిఁ బ్రభుత్వమువారి యుచిత వేతనము లభించెను. దానితోఁదిరిగి రెండువత్సరములు పట్టఫరీక్షకుఁ జదివెను. ఎంతబాగుగాఁ జదివినను దురదృష్టవశమున నతఁడు మొదటిసారి బి. ఏ. పరీక్షలోఁ గృతార్థుడు కాలేదు. అందుచే నతనికిఁ బ్రభుత్వము వారిచ్చుచున్న యుచితవేతనము పోయినది. తిరిగి చదివి యాపరీక్షలో నెగ్గుట కతనికి గత్యంతరము గనఁపడకుండను. తిరిగిపరీక్షకు ముప్పదిరూప్యములు కట్టవలసియుండెను. ఇంటికడ భార్యను బోషింపవలెను. ఎట్లాయని యతఁడాలో చించుచుండగా నాకళాశాలలోనే ఫలహారముల నమ్మురూండామల్లను నతఁడు రామతీర్థునిపై జాలిగలిగి భార్యాసమేతముగాఁ దనయింట నుండుమని యాతని నాహ్వానించి యాదరించెను. అతనిపై నంతయో యభిమానముగల గిల్ బర్ట్ సన్ అను గణిత శాస్త్రోపన్యాసకుఁడు రామతీర్థులు పరీక్షకుఁ గట్టవలసిన ముప్పదిరూప్యములను దానేయొసంగెను. ఇంక నతనికేమికొడువ. అహర్నిశములును గట్టపడి చదివి

బి. ఏ. పరీక్షలో విశ్వవిద్యాలయమునందు మొట్ట మొదటి వాడుగా ను తీర్ణుడయ్యెను. తత్ఫలితముగా నతనికి మరల ప్రభుత్వపు టుచిత వేతనము లభించెను. ఎం. ఎ. పరీక్షకుఁ జదువ నారంభించెను. అప్పటికతని కిరువదియేండ్లు మాత్రమే. ఎం. ఏ. చదువుచు వేరొక కళాశాలలోఁ గొంతకాల నుపన్యాస కుడుగా గూడఁ బనిచేసి డబ్బుసంపాదించ మొదలుపెట్టెను. బి. ఏ. యమ్. ఏ. తరగతులలో గణిత మతనియభిమాన విషయము. తనకుబోధించు నుపన్యాసకులకుఁ గూడఁ దెలియని క్రొత్త విషయములెన్నియో రామతీర్థులు వారికడ ముచ్చటించు చుండెడివాడు. అతఁడు చదువు కళాశాల కధ్యక్షుఁడగు బెల్ చొర కతఁడనిన నత్యంతాభిమానము. యమ్. ఏ. పరీక్షలోఁగూడ నతడు తమోత్తమముగా ను తీర్ణుడయ్యెను.

తరువాత రామతీర్థులు దాను జదివిన కళాశాలలోనే గణిత శాస్త్రోపన్యాసకుడుగా గొంతకాలము పనిజేసెను. ఆదినములలోనే యతఁడు “గణితముఁ జదువుటెట్లు?” అను నొక పుస్తకము వ్రాసెను. దేహ పరిశ్రమయెడ శ్రద్ధ తీసికొనక తడేకదీక్షతో కేవల మానసిక పరిశ్రమఁ జేయుటచే నతని యారోగ్యము చెడిపోయెను. అద్దానిని బాగుచేసి కొనుటకై యతఁడు స్వగ్రామమగు మురళీవాలాకుఁబోయెను. అక్కడ కొంతకాలముండి యారోగ్యమునుబొంది తిరిగి బాహారునగరమునకువచ్చి యచట స్థానిక సనాతన ధర్మ సంఘములోని విద్యాశాఖకు కార్యదర్శిగాఁ గుదిరెను. కార్యదర్శిమొలచే దానినుండి విరమించుకొని 1895 సం॥లో సెయింట్ పాతశాలలో మిషన్ ఉన్నత పాఠశాలలో నతఁడు

ద్వితీయోపాధ్యాయుడుగా నెలకు 80 రు మీదఁ బ్రవేశించెను. అతఁడక్కడఁ జేయుచున్నప్పుడు లాహోరు కళాశాలలోఁ బ్రధానగణితశాస్త్రోపన్యాసకుని పదవి కాలీయయ్యెను. 1897 సం॥లో రామతీర్థుల పదవిని స్వీకరించెను. అక్కడ నతనికి వచ్చుజీతమంతయు దాన ధర్మములకే వినియోగించుచుండెడి వాఁడు. ఆదినములలోనే యతడు విరామకాలములలోఁ బ్రాచ్యపాశ్చాత్య వేదాంత గ్రంథముల నన్నింటినిఁబూర్తిగా జదివెను. శంకర, కపిల, కాణాద, గౌతమ, పతంజలి, జైమిని, వ్యాసాదుల గ్రంథములును, కేంట్, హిజల్, గెది, పిప్లు, స్పిసోజా, కోప్లి, స్పెన్సర్, డార్విన్, హెకెల్, టిన్ డాల్, హక్లిస్, జేముస్ మున్నగువారి గ్రంథములును నతనికి కరతలామలకములు. అతఁడనుదినము రావీనదీ తీరమునకుఁబోయి యాయా గ్రంథములయందలి సారమును మననముఁ జేసి కొనెడివాఁడు. అంతియెకాక యతఁడు చతుర్వేదములను, నుషనిషత్తులను, భగవద్గీతను, జ్యోతిష, న్యాయ, మీమాంసాది సమస్త శాస్త్రములను జైన, బౌద్ధ, క్రైస్తవ, మహమ్మదీయాది సర్వమతముల ప్రమాణ గ్రంథములను గూలంకషముగాఁ జదివెను. అతనికిఁ బారసీకము, అంగ్లము హిందీ, ఉరుదు, సంస్కృతము మున్నగు భాషలలో మంచి ప్రావీణ్యము కలదు.

1897 లో రామతీర్థులు లాహోరు కళాశాలలో బని చేయుచున్న దినములలో వేదాంత కేసరియగు వివేకానందుఁ డుపన్యాసమునిచ్చుచు నచ్చటికి వచ్చుట తేటపించెను. దైవసంకల్ప బలమున రామతీర్థ వివేకానందులకుఁ బరి

చయము గలిగెను. రామునియింటనే వివేకానందుని బస, రాముడే వివేకానందునకు సభనేర్పాటు చేసెను. రామ కృష్ణునియుపన్యాసములు వివేకానందు నాకర్పించినట్లు వివేకానందుని బోధనలు రామతీర్థుల హృదయమును జూఱగొనెను. తత్ఫలితముగా 1898 సం॥లో దనయథ్యాపకత్వమునకు రాజీనామాపెట్టి దినమునకు రెండుగంటలు మాత్రమే పనిచేయవలసిన 'ఓరియంటల్ కళాశాల'లో రీడర్ పదవి స్వీకరించెను. దానిలోగూడఁగొన్ని నెలలుమాత్రమేయుండెను. దేశసేవకుఁ బత్రికానిర్వహణ మొకసాధనమనియెంచి 1898 సం॥లో నుర్దూభాషలో 'ఆలిఫ్' అనునొక పత్రికను స్థాపించి యొక ముద్రణాలయమునుగొని వేదాంతవిషయబ్రచారమునుజేసెను.

వివేకానందుని బోధలను విన్నప్పటినుండియు రామ తీర్థుల హృదయము నానాటికిఁ బరివర్తనము పొందెను. 1900 సం॥ జూలై నెలలో రామతీర్థులన్ని పదవులను వదిలి భార్యను బిల్లలను, వెంటగొని వానప్రస్థము స్వీకరింపఁ దలచి హరిద్వారము మీఁదుగా టెహరిచేరెను. అక్కడ గంగానది యొడ్డున నొక యాశ్రమమును నెలకొల్పి సుమా రాజు నెలలపాటు దానిలోఁ గడపెను. తరువాతఁ గేవల ముముక్షువై దారపుత్రాది బంధములను గూడఁ ద్రెంపగోరి భార్యను, గుమారు డగు బ్రహ్మనందుని నింటి కంపివేసెను. అట్లేకాంతవాసియై రామతీర్థులు 1901 సం॥ ద్వారక శంకరాచార్య పీఠాధిపతి యనుజ్ఞచేసికొని పూర్తిగా సన్యాసమును స్వీకరించెను. అప్పటినుండియు సతఁడు స్వామిరామ తీర్థయనిగాని, తీర్థరామస్వామియనిగాని వ్యవహరింపబడుచుండెను.

సన్యసిండు నప్పటినుండియు తీర్థరాముడు టెహరీలోఁ గొంతకాలముండి తరువాత దేశపర్యటన మారంభించెను. అతఁడు టెహరీలోనున్నప్పుడే టెహరీ మహారాజుతనినిదర్శించి ముఖ్యశిష్యులలో నొకడయ్యెను. 1893 సం॥లో చికాగో నగరమున జరిగినట్టు జపానులోగూడ నొక సర్వమత మహాసభ యొకటి జరుగునని విని దానికి తీర్థరాముడేగెను. అక్కడ నతనికి మంచి యాదరాభిమానములు లభించెను. ఇండో జపానీస్ భవనమున బసజేసెను. దాని కార్యదర్శియు, సిక్కు మతస్థులలో నొకఁడును అగు పురాణసింగు తీర్థరామున కనేక సౌకర్యములు గల్పించి అతనిబోధలను, గొప్పతనమును బలుతావులఁజూపెను. తీర్థరామునిశిష్యులలో నతఁడుముఖ్యుడు జపానులో నతఁడనుకొనిన సర్వమత మహాసభ జరుగలేదు. వచ్చినందుల కూరకపోనేలయని యతఁడు పెక్కుతావుల హిందూమత ప్రాశస్త్యమునుగురించి యుపన్యసించెను. అతని యుపన్యాసములు వినినపెక్కుమంది విదేశీయపండితు లతనిని మిక్కిలిగాప్రశంసించిరి. టోక్యో విశ్వవిద్యాలయ సంస్థ తాద్యాపకుడగు తకాకుత్సు బండితుఁడు తీర్థరామునిజూచి మాక్కుముల్లరు కంటెను నతఁడు ఘనుఁడని కొనియాడెను.

1903 సం॥లో తీర్థరాముడు అమెరికాకు బోయెను. 1893లో వివేకానందుఁడు అమెరికా దేశీయులకుఁజేసినబోధనలను మఱియొకసారి జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెను. అతఁడక్కడ రెండు సంవత్సరముల కాలముండి జపానుమీఁదుగా భారత దేశము నకుఁ దిరిగివచ్చెను. స్వదేశమున నుత్తర హిందూస్థానములో నతఁడనేక నగరములలో గంభీరపన్యాసము లిచ్చెను.

యమునానదీ తీరముననున్న ముత్రా పట్టణ ప్రాంతమున శాంత్యాశ్రమమును నొకదానిలో పారశీకుడగు నొకమునితో గొంతకాల ముండెను. బాల్యమునుండియు ఖద్దరు వస్త్ర ధారణము జాతీయ భావములు మతప్రచారదీక్ష మున్నగు లక్షణములుగల తీర్థరాముని బ్రభుత్వ మనుమానించెను. అందుచే నతని వర్తన మెప్పటికప్పుడు రహస్య చారులవలన దెలిసికొనుచునే యుండెడిది. అతఁడును నదిగ్రహించి తదను గుణముగాఁ బ్రవర్తించుచుఁ దనదగ్గఱకు వచ్చిన యా చారులకుఁ దనయెడ భక్తితాత్పర్యములు గల్గునట్లొనర్చెడివాఁడు. శాంత్యాశ్రమమును వదలిన తరువాతఁ గొంతకాలము పుష్కర కాసార తీరమందున్న క్రిష్ణపుర్ రాజభవనములోఁ గడపెను. తరువాత బదరీనారాయణమునకు బోవుమార్గములో హృషీ కేశమునకుఁగొలదిదూరముననున్న వ్యాసాశ్రమముకుఁబోయి గొంతకాల మచ్చట నుండెను. అప్పటి నుండియు సతఁడు దేహాభిమానమును బూర్తిగా వదలి సఖిశిఖలు పెంచి మానవ్రతముఁ బూని ధ్యానసమాధి నిష్ఠుడయ్యెను. తుది దినములలో తీర్థరాముఁడు వ్యాసాశ్రమమును వదలి వసిష్ఠాశ్రమమునకుఁ బోయి యక్కడ గాలక్షేపముఁ జేయమొదలు పెట్టెను. అతఁడిపుడు పూర్ణముగా సంతర్ముఖుడై బాహ్య ప్రపంచముతో సంబంధము లేకుండెను. అతఁడట్లే యుండి యుండి 1906 సం॥లో అక్టోబరు 18వ తేదీ ఉదయము గంగానదికి స్నానమాడనేగి తత్కాల వాహినిలోఁగలిసి జలసమాధి యయ్యెను.

కవి, సంస్కర్త, దేశభక్తుడు, మతోద్ధారకుఁడు, పండితుడు, యోగియగు తీర్థరాముఁడు దేశమునకును,

సంఘమునకును, మతమునకును జేసిన సేవ నిరుపమానము. బాల్యవివాహముల నరికట్టెను. కన్యావైధవ్యమును గాలఁదన్నెను. స్త్రీలను, బాలురను, శూద్రులను, నుద్ధరించెను. దేశభక్తినిఁ బెంపొందింప జేసెను. వైదిక మతోద్ధరణఁ గావించెను. వేయేల భారతజాతిని సర్వవిధములఁ బునరుజ్జీవింప జేసెను. అతఁడు ధన్యజీవి చిరస్మరణీయుడు.